

Utlåtande 2011:106 RVII (Dnr 326-2538/2010)

Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015 godkänns, bilaga 2.
2. Programmets giltighetstid förlängs till 2016.
3. Formuleringen ”tecknade språk” i programmet ersätts av ”svenskt teckenspråk”.
4. Från 2012 byter stadens samtliga handikappråd namn till ”råd för funktionshinderfrågor”.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen har i samverkan med stadens förvaltningar och bolag samt handikapporganisationer tagit fram ett nytt handikappolitiskt program, som nu föreslås byta namn till ”program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning”. Programmet är ett av stadens styrdokument och ska ingå i det integrerade ledningssystemet, ILS.

Utgångspunkten för programmet är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Programmets övergripande mål är: ”I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap.” Programmet omfattar sju mål inom områdena fysisk respektive kommunikativ tillgänglighet, bemötande, utbildning, arbete, bostad och fritid.

Målen är formulerade utifrån vilka resultat som önskas uppnå för målgruppen. Till målen har tretton indikatorer knutits, som ska belysa i vilken utsträckning det skett en förändring för målgruppen.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, kommunstyrelsens handikappråd, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, utbildningsnämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd, Stockholms Stadshus AB (som skickat underremiss till bostadsbolagen och Stockholm Business Region), De Handikappades Riksförbund, Synskadades Riksförbund och HSO Stockholms län för yttrande. Handikapporganisationerna har i sin tur skickat vidare remissen till sina underförbund, där svar inkommit från Elöverkänsligas Förening i Stockholms län, FUB Stockholm, Föreningen för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU), Hjärt- och Lungsjukas Förening i Stockholm (FHLIS), Hörselskadades Förening i Stockholm, Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR), Riksförbundet för Mag- och Tarmsjuka (RMT), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Stockholms Dövas Förening, Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS) och Ångestsyndromsällskapet. De Handikappades Riksförbund och HSO Stockholms län har inte inkommit med egna yttranden.

Stadsledningskontoret anser att det är nödvändigt för programmets legitimitet att omarbetningen skett för att kunna innefatta nödvändiga uppdateringar som gjorts av styrdokument inom området. Nya definitioner och målsättningar har till stor del präglat omarbetningen av dokumentet.

Kommunstyrelsens handikappråd anser att det är positivt att programmet utgår från mänskliga rättigheter och från FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är också bra att den enskilda individens självbestämmande och en likställdhetsprincip är central del i programmet. Det gäller även att förslaget till program innehåller en diskussion kring vikten av att behandla pojkar, flickor, kvinnor och män lika. Det är även positivt att mål och indikatorer i programmet ska inordnas i stadens integrerade ledningssystem, ILS.

Fastighetsnämnden anser att förslaget som nu tagits fram är kortfattat och tydligt. Nämnden har tidigare påpekat vikten av att de handikappolitiska styrdokumenterna är utformade på ett användarvänligt och pedagogiskt sätt, där mål och indikatorer är konkreta och mätbara samt på ett enkelt sätt kan följas upp

genom stadens ledningssystem ILS. Dessa önskemål är nu i stor utsträckning tillgodosedda.

Idrottsnämnden anser att förslaget är klartänkt och välformulerat och att programmet kan bli ett mycket gott verktyg i arbetet för delaktighet för personer med funktionsnedsättningar. En tydlig skillnad mellan det tidigare handikappolitiska programmet och det nya förslaget är att det senare är kortare och mer precist formulerat, med tydliga mål och indikatorer.

Kulturnämnden ställer sig bakom förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Det är positivt att programmet knyter an till stadens ledningssystem och att det därigenom sker en kontinuerlig uppföljning i budgetprocessen. Det är samtidigt viktigt, vilket också bland annat kulturnämndens handikappråd påtalat i remissdiskussionen, att det tas fram relevanta indikatorer och nollbasvärden som ger förutsättningar för korrekta värderingar av stadens tillgänglighetsarbete.

Stadsbyggnadsnämnden förutsätter att det endast är byggnader i stadens ägo som avses och att uppföljningen av den första indikatorn görs av respektive bostadsbolag och av fastighetskontoret. En stor del av bebyggelsen är av äldre datum, vilket får betydelse för bedömningen av resultatet.

Trafik- och renhållningsnämnden framhåller att inom trafikkontoret pågår sedan många år ett omfattande arbete med att förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Nämnden anser att en integrering av programmet i stadens ledningssystem innebär en förbättrad möjlighet till uppföljning och återkoppling av arbetet med tillgänglighetsfrågorna.

Utbildningsnämnden anser att det är positivt att programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning har tagits fram i ett brett samarbete med förvaltningar, bolag och handikapporganisationer, vilket ger en bra grund för att programmet ska få genomslagskraft och förankring. Det är också av betydelse att handikapprådets roll förtydligas, hur de ska vara delaktiga i vilka aktiviteter som ska prioriteras för att förverkliga stadens mål för delaktighet och hur de också ska medverka i uppföljningen av programmet.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd stödjer förslaget och dess implementering i ILS-systemet. Mål fyra, fem och sex berör även andra aktörer som utbildningsförvaltningen, arbetsförmedlingen och försäkringskassan. Nämnden är tveksam till att hälften av alla indikatorer bygger på enkätsvar hos brukare. Nämnden anser att det är av stor vikt att utveckla information som fungerar för alla.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att förslaget är väl genomarbetat och förankrat och ställer sig positivt till det remitterade förslaget. Stadsdelsnämnden tillstyrker det remitterade förslaget. I arbetet med remissen har även det

lokala handikapprådet varit involverad. Även rådet ställer sig positivt till förslaget.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att programmet för delaktighet är väl genomarbetat och bra. Det är positivt med namnbytet från Handikappolitiskt program till Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Detta kombinerat med tydliga mål och mätbara indikatorer innebär att programmet får en tydlig och styrande funktion.

Stockholms Stadshus AB anser att förslaget omfattar mål som är relevanta utifrån ett övergripande samhällsperspektiv. Koncernledningen gör dock bedömningen att det kan förorsaka vissa svårigheter att mäta utfallet av målen och indikatorerna. Exempelvis behöver begreppet ”alla” definieras. Gruppen *medborgare med funktionsnedsättning* blir mycket stor om alla, även mindre omfattande funktionsnedsättningar, ingår. Vissa indikatorer kommer också sannolikt kräva att staden genomför kontinuerliga och systematiska medborgar- och brukarundersökningar för att ge rättvisande resultat.

Synskadades Riksförbund i Stockholms stad välkomnar i stort förslaget till nytt program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Det är positivt att programmet utgår från mänskliga rättigheter och från FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är också bra att den enskilde individens självbestämmande och likställdhetsprincipen är centrala delar i programmet. Det gäller även att förslaget till program innehåller en diskussion kring vikten av att behandla pojkar, flickor, kvinnor och män lika.

Elöverkänsligas Förening i Stockholms län tycker att programmet är bra och har höga ambitioner, men vi saknar några aspekter. Funktionsnedsättningen *Elöverkänslighet* saknas bland exemplen. Det bör läggas in under rubriken medicinska funktionsnedsättningar.

FUB Stockholm tycker att programmet är bra utformat om än något långt med fokus på viktiga målområden för stadens verksamhet. För att programmet ska få genomslagskraft är en årlig uppföljning mycket viktig dvs. man måste efterfråga resultat.

Föreningen för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU) välkomnar ett nytt program för delaktighet i Stockholms stad. Det är positivt och viktigt att programmet tar avstamp i mänskliga rättigheter med tydliga referenser till FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Positivt är också att dokumentet, om än övergripande, är tydligt i dess målbeskrivningar och de resultat staden önskar uppnå. Att de handikappolitiska målen nu integreras i verksamhetsplaneringen inom ramen för stadens ledningssystem är inte bara bra utan en nödvändig förutsättning för måluppfyllelse och förändring.

Hjärt- och Lungsjukas Förening i Stockholm (FHLIS) anser att för att nå målet om delaktighet bör kommunikationen fungera mellan de centrala nämndernas och de lokala stadsdelsnämndernas handikappråd. De centrala nämnderna bör förankra sina beslut i de lokala stadsdelsnämnderna och deras handikappråd.

Hörselskadades Förening i Stockholm har inget att erinra mot innehållet men anser att teckenspråket har försvunnit i förslaget.

Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR) påpekar att den tid som stått till förfogande för handikappörelsens representanter anses har varit alldeles för kort och att de inte kunnat förankra sina synpunkter inom den representation av samverkan som råder inom staden. Att få föra fram synpunkter och få vara delaktiga i de styrdokument som staden tar fram för medborgare med funktionsnedsättningar är en viktig funktion inom det intressepolitiska arbetet. Stockholms stad ger inget verksamhetsbidrag till intressepolitiskt arbete för enskilda organisationer utan endast genom HSO Stockholm stad.

Riksförbundet för Mag- och Tarmsjuka (RMT) välkomnar det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Det är positivt att det utgår från FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Förbundet ställer sig också bakom de mål som finns i programmet.

Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH) uppfattar det begrepp, delaktighet, som Stockholms stad väljer att använda, som vidare än tillgänglighet och som i ökad grad innehåller initiativ, medverkan och möjlighet att påverka sin situation för den person som har en funktionsnedsättning. Förbundet är positivt till att begreppet delaktighet används. Delaktighet är nämligen det som människor med långvarig och allvarlig psykisk ohälsa mest av allt saknat i den tillvaro som myndigheter och andra beslutat ska gälla för dem. Bristande delaktighet är den kanske viktigaste tillgänglighetsfrågan för dem inom RSMH.

Stockholms Dövas Förening har tagit del av Stockholms stads program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. SDF har inget att erinra mot innehållet men anser att teckenspråket har försvunnit i förslaget.

Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS) har lämnat samma yttrande som Stockholms Dövas Förening.

Ångestsyndromsällskapet har ingenting att erinra mot det remitterade förslaget och ser med särskild tillfredsställelse att bland exempel på funktionsnedsättningar tas upp även psykiska funktionsnedsättningar eftersom personer med sådana problem, t.ex. ångestdrabbade, är en grupp som lätt förbises i dessa sammanhang.

Mina synpunkter

Jag välkomnar förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Stockholms stad har under en tioårsperiod satsat 1,2 miljarder kronor på att Stockholm ska bli en tillgänglig stad för alla. Vi har uppnått goda resultat men arbetet måste fortsätta. Inom Vision 2030 ingår ambitionen att bli en stad för alla. Jag ser därför mycket positivt på att Vision 2030 tillsammans med FN-konventionen gällande rättigheter för delaktighet för personer med funktionsnedsättning legat till grund för detta program. Med förbättrad tillgänglighet ökar möjligheten till delaktighet för personer med funktionsnedsättningar i samhället i stort.

Förslaget till program har tagits fram i bred samverkan mellan handikapprörelsen och stadens förvaltningar. Det är bra att programmet är väl förankrat vilket är viktigt för dess legitimitet.

Regeringen kommer att fastställa den nationella strategin för funktionshinderpolitiken t.o.m. 2016. Jag anser därför att giltighetstiden på det föreslagna programmet bör förlängs med ett år till 2016.

För att programmet ska få genomslag måste det implementeras hos såväl stadens nämnder som styrelser. Programmet har goda förutsättningar att få stort genomslag då det kommer att vara en del av stadens integrerade ledningssystem, ILS. Detta innebär att nämnder och styrelser i dialog med de lokala handikappråden ska besluta om kvantifierbara mål, aktiviteter och indikatorer som ska ingå i verksamhetsplanerna. Detta ger tyngd och möjlighet till en reell uppföljning.

Det är viktigt att tjänstemän och förtroendevalda utbildas i programmets innehåll. Det är vidare nödvändigt att staden ökar informationen om huruvida lokaler är tillgänglighetsanpassade eller inte, inte minst i samband med annonsering inför möten som staden inbjuder till.

Det tidigare ”handikappolitiska programmet” föreslås byta namn till ”program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning” då termen ”handikapp” är otidsenlig och inte bör användas. Jag anser av samma anledning att vi även bör byta namn på stadens handikappråd till ”råd för funktionshinderfrågor”. Flertalet kommuner har börjat använda sig av det nya namnet.

Jag delar Stockholms Dövas Förenings syn på att formuleringen ”tecknade språk” bör ändras till ”svenskt teckenspråk”. Teckenspråket är unikt för varje land och inte universellt.

För att få en bra uppföljning måste vi tillsammans med handikapprörelsen utforma en strategi för en bra utvärdering. Då det är förbjudet att registerföra personer med funktionsnedsättning är det inte möjligt att via traditionella me-

toder samla in kunskap via enkäter. Staden bör därför samarbeta med handikapprörelsen för vissa utvärderingar.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Förslag till program "Delaktighet för personer med funktionsnedsättning".

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet *Roger Mogert* (S) enligt följande.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta

1. Att program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015 godkänns.
2. Att programmets giltighetstid förlängs till 2016.
3. Att formuleringen "tecknade språk" i programmet ersätts av "svenskt teckenspråk".
4. Att från 2012 byter stadens samtliga handikappråd namn till "råd för funktionshinderfrågor".
5. Att indikatorerna ses över och förtydligas på samtliga områden
6. Att därutöver anföras följande

Tyvärr har det tagit alldeles för lång tid att få fart på tillgänglighetsarbetet i Stockholm Stad vilket har lett till att det uppställda målet; om att vara världens mest tillgängliga huvudstad 2010 inte uppnåddes.

Det är dock positivt att staden har arbetat brett och i samverkan med handikapprörelsen för att ta fram det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Vi hade, trots det, gärna sett att staden parallellt hade utbildat förtroendevalda, som ska besluta om programförslaget, i den nya FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar som har varit vägledande för programarbetet.

Något vi vill betona särskilt är att indikatorerna generellt behöver förtydligas och utvecklas ytterligare, så att programmet inte riskerar att endast bli en pappersprodukt. Vi menar att indikatorn om Stockholms stads inne- och utemiljö ytterligare behöver tydliggöras. Detta gäller i synnerhet enkelt avhjälpta hinder där en tydlig mätmetod behövs. Vi vill också se en indikator som mäter andel möteslokaler, samlingslokaler och skolaulor med fungerade hörselteknisk utrustning. Till detta kommer att det inte är tillräckligt med den indikator som föreslås under mål 4 om utbildning. Den är för allmän och behöver ersättas eller kompletteras med en specificerad indikator.

Även under mål 5 om bostad finns endast en indikator. Där anser vi att en indikator som till exempel visar väntetider för att få en bostad med särskild service skulle behö-

vas. I dag råder stor brist på bra bostäder anpassade för personer med funktionsnedsättning. Det behövs en plan med betydligt högre ambitioner än de som finns i dag, och att denna plan följs upp i programmet.

Tillgänglighet är i kvantitativa mått är enkel att mäta, de fysiska hindren är många. När det gäller kvaliteten i tillgängligheten är det svårare då det många gånger handlar om människors upplevelser av de fysiska rummen i vår stad. Kvalitativa indikatorer av slaget ”Andel personer med funktionsnedsättning som upplever att stadens inne- och utemiljö är tillgänglig och användbar” är därför otroligt viktiga om Staden ska kunna utvärdera arbetet för ett tillgängligt Stockholm.

Givetvis ska Staden eftersträva att gällande byggregler för inne- och utemiljö uppfylls, men vi vill också understryka, vikten av att Stockholm inte bara anpassar sig till gällande lagar och regler utan också vågar gå före. Vår stad växer mycket och snabbt, nya områden planeras och kollektivtrafiken måste utvecklas och byggas ut. Det gers-taden möjligheter att redan från början planera för tillgänglighet. Tillgänglighetsperspektivet måste vara tydligt genom hela plan- och byggnadsprocessen, från början till slut.

Ett avgörande perspektiv som berörs för lite i programmet är jämställdhet.

Vi anser att FN:s konvention om kvinnors rättigheter ska tillföras som ett vägledande styrdokument. Som en konsekvens behöver indikatorerna formuleras så att de speglar situationen för såväl flickor/kvinnor som pojkar/män. Hur indikatorer och uppföljningsmetoder utformas kommer att betyda mycket för tilltron till utvärderingen, eftersom en kritik har funnits den senaste mandatperioden mot mätningen av måluppfyllelsen i stadens budgetdokument.

Staden bör se över hur inkluderingen inom idrotts- och fritidsverksamheter kan förbättras. Ur folkhälsoaspekten kan man inte vara nöjd så länge inte alla människor kan tillgodogöra sig en möjlighet att ta del av fysiska aktiviteter.

För att programmet ska kunna realiserats krävs resurser för implementeringen.

Det är bra att tillgänglighetsarbetet integreras i ordinarie verksamhet.

Som flera av stadens förvaltningar och bolag betonar i sina redovisningar är det viktigt att budgetarbetet baseras främst på kommuncentrala anvisningar och att det handikappolitiska programmet bedöms få större genomslag om kopplingen mellan de handikappolitiska målen och budgeten blir tydligare.

Reservation anfördes av borgarrådet *Per Bolund* (MP) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen att föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. I huvudsak besluta enligt borgarrådets förslag
2. Införa delmål för tillgänglighetsarbetet
3. Ta fram en indikator som mäter andel möteslokaler, samlingslokaler och skolor med hörselteknisk utrustning
4. Ta fram en plan som täcker behovet av bostäder anpassade för personer med funktionsnedsättning
5. Ta fram en plan för utbildning i programmet för alla berörda

6. Att också säga följande

Det är glädjande att ett nytt program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning finns framtaget och att programmet ska utgöra ett av stadens styrdokument samt ingå i stadens integrerade ledningssystem. Därtill är det positivt att handikapprollen har varit delaktig i arbetet.

Värre är att flera tycker att processen gått för snabbt och att de inte haft tillräckligt med tid att förankra sina synpunkter. Detta visar att Stockholms stad har mycket kvar att lära inom tillgänglighetsområdet.

Värt att notera är att barn har saknats bland de representanter som tagit fram programmet, vilket är beklagligt. Barnkonventionen fastslår tydligt barns rätt till delaktighet och att göra sin röst hörd. Om barn med funktionsnedsättning hade getts möjlighet att delta i arbetet hade staden med större säkerhet kunnat förvissa sig om att programmet innehåller rätt prioriteringar sett ur barnets perspektiv.

Programmet behöver även kompletteras med delmål för tillgänglighetsarbetet.

Efter misslyckandet med ambitionen att göra Stockholm till världens mest tillgängliga huvudstad 2010 behöver staden vidta konkretare åtgärder för att återskapa trovärdigheten för stadens förmåga att implementera och förverkliga sådana här program.

Tillgänglighet handlar inte bara om att ta sig in i lokaler utan att kunna ta till sig det som sägs i lokalerna. Särskilt viktigt blir det här i skolans värld. Därför måste också akustik vara en del i tillgänglighetsanpassningen av lokaler och en del av stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Ett mycket viktigt delområde inom arbetet med en tillgängligare stad är att bereda funktionsnedsatta, som vill och kan arbeta, möjligheter att på lika villkor som alla andra erhålla och utöva ett arbete. En åtgärd skulle kunna vara att Stockholms stad, på alla sina egna arbetsplatser, (t.ex. förvaltningsbyggnader, skolor, äldreboenden m.fl.), skapar fler arbetsplatser för funktionsnedsatta. I samhället i stort har ungefär var femte person någon form av funktionsnedsättning, detta borde speglas i stadens egna anställningar. Arbetsplatsen kan anpassas utifrån vilken typ och grad av funktionsnedsättning det handlar om, t ex synskada, rörelsehinder, psykisk funktionsnedsättning osv.

På detta sätt visar Stockholms stad att man tar frågan på allvar. Stockholms stad kan dessutom utmana andra större arbetsgivare i Stockholm att åstadkomma samma möjligheter även för funktionshindrade till ett meningsfullt arbetsliv.

I dag råder stor brist på bra bostäder anpassade för personer med funktionsnedsättning. Det behövs en plan med betydligt högre ambitioner än de som finns i dag, och att denna plan följs upp i programmet.

Slutligen är det viktigt att alla berörda - politiker, tjänstemän, brukare, organisationer o.s.v. – utbildas i programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning för att rättigheter, mål och skyldigheter inte ska undgå någon.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015 godkänns, bilaga 2.
2. Programmets giltighetstid förlängs till 2016.
3. Formuleringen ”tecknade språk” i programmet ersätts av ”svenskt teckenspråk”.
4. Från 2012 byter stadens samtliga handikappråd namn till ”råd för funktionshinderfrågor”.

Stockholm den 8 juni 2011

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Anna König Jerlmyr

Ylva Tengblad

Reservation anfördes av *Roger Mogert* och *Maria Östberg Svanelind* (båda S) med hänvisning till reservationen av (S) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av *Emilia Hagberg*, *Stefan Nilsson* och *Per Bolund* (alla MP) med hänvisning till reservationen av (MP) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av *Karin Rågsjö* (V) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Förslag till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016 godkänns med följande tillägg
2. FN:s konvention om kvinnors rättigheter läggs till som ett av referensdokumenten.
3. Kopplingen till Vision 2030 tas bort.
4. Ytterligare indikatorer till exempel enligt förslag från Kommunstyrelsens handikappråd kan tillföras i samband med kommande års budgetar.
5. Därutöver vill vi framföra följande.

Det är positivt att staden har arbetat brett och i samverkan med handikapprörelsen för att ta fram det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Nästa gång måste även barn med funktionsnedsättningar ges möjlighet att delta och göra sin röst hörd, enligt Konventionen om barnets rättigheter som också är ett av referensdokumenten. Processen måste också ges längre tid, så att handikapporganisationerna kan delta fullt ut.

Jämställdheten borde vara ett självklart perspektiv i ett program för delaktighet. FN:s konvention om kvinnors rättigheter behöver därför läggas till som referensdokument och indikatorerna formuleras så att de speglar läget för såväl flickor/kvinnor som pojkar/män.

En framgångsfaktor för programmet är om det kan tas i politisk enighet, eftersom det då kan gälla flera mandatperioder oavsett valresultat. Kopplingen till den borgerliga majoritetens vision 2030 innebär därför en onödig partipolitisering i en fråga där det är fullt tillräckligt att ha FN-konventionerna om funktionsnedsättning, barn och kvinnor som vägledande dokument.

Vänsterpartiet reserverade sig mot beslutet om vision 2030 till förmån för vår vision om Stockholm som världens friaste stad, där även den ekonomiska tillgängligheten betonas:

”År 2030 har vi en rättvis huvudstad utan diskriminering där alla människor respekteras utifrån sitt människovärde. Stockholm är sedan 20 år tillbaka världens mest tillgängliga huvudstad och ett internationellt föredöme. En huvudstad där behov och kompetens styr och inte kön, härkomst, funktionsnedsättning, ålder, sexuell identitet eller plånbok. Inkomsterna är mer rättvist fördelade och de som har gott ställt betalar gärna mer skatt i solidaritet med låginkomsttagare och för att vår stad ska vara en stad för alla.”

Det är bra att programmet anpassas till stadens ledningssystem, att ambitionen är att konkretisera målen och lyfta fram resultaten. Tilltron till utvärderingen står dock och faller med hur indikatorer och uppföljningsmetoder utformas, eftersom det finns en stark kritik mot hur staden bedömer måluppfyllelsen och redovisar grunderna för detta i budgetdokumenten.

Under en så lång programperiod som sex år kan nya behov av indikatorer komma fram. Kommunstyrelsens handikappråd har också konkreta förslag på indikatorer, indikatorernas utformning och brukarenkäter som bör beaktas i arbetet med kommande års budgetar.

Vänsterpartiet anser att indikatorerna om Stockholms stads inne- och utemiljö ytterligare behöver förtydligas, i synnerhet för enkelt avhjälpta hinder där en tydlig mätmetod behövs. Det behövs också en indikator för andel möteslokaler, samlingslokaler och skolaulor med fungerade hörselteknisk utrustning.

Det är inte heller tillräckligt med den enda indikator som föreslås för målet om utbildning. Vi föreslår ytterligare en indikator: Alla skolor som uppger att de har en elev med en funktionsnedsättning för vilken utbildningsförvaltningen har specialpedagogisk resursperson ska senast varje år ha fått besök av stödresursen avseende den enskilda elevens situation.

Staden bör ha högre målsättningar när det gäller att allas arbetsförmåga ska ta tillvara och till exempel inrätta traineeanställningar för personer med funktionsnedsätt-

ningar. Dessutom bör en indikator tillföras som visar hur många funktionsnedsatta kvinnor och män som får arbete efter arbetsmarknadsinsats genom Jobbtorgen.

Även under mål 5 om bostad finns endast en indikator. Där anser vi att en indikator som till exempel visar väntetider för att få en bostad med särskild service skulle behövas.

Ett genusperspektiv kan också synliggöra behovet av att lyfta fram andra mål, exempelvis mot våld i nära relationer.

För att programmet ska kunna förverkligas krävs resurser för implementeringen och utbildning för tjänstemän och politiker. Vi hade för övrigt gärna sett att politikerna fått utbildning i FN-konventionen om personer med funktionsnedsättningar innan vi fattade beslutet om programmet. Det behövs även resurser för det konkreta tillgänglighetsarbetet, där mycket återstår att göra. Att halvera de 100 mnkr i tillgänglighetsmedel som har funnits i många år var därför en illavarslande signal i den borgerliga majoritetens budget. Vi anser därför att de borttagna resurserna för tillgänglighetsarbetet måste återföras i 2012 års budget.

ÄRENDET

Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen har i samverkan med stadens förvaltningar och bolag samt handikapporganisationer tagit fram ett nytt handikappolitiskt program, som nu föreslås byta namn till ”program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning”. Programmet är ett av stadens styrdokument och ska ingå i det integrerade ledningssystemet, ILS.

Utgångspunkten för programmet är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Programmets övergripande mål är: ”I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap.” Programmet omfattar sju mål inom områdena fysisk respektive kommunikativ tillgänglighet, bemötande, utbildning, arbete, bostad och fritid. Målen är formulerade utifrån vilka resultat som önskas uppnå för målgruppen. Till målen har tretton indikatorer knutits, som ska belysa i vilken utsträckning det skett en förändring för målgruppen.

Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden

Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 28 oktober 2010 att

1. Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden godkänner förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011 – 2015.
2. Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av tjänstgörande ordförande Karin Rågsjö (V) och ledamoten Lars-Åke Henriksson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Marie Ljungberg Schött m.fl. (M), ledamoten Lena Kling (FP) och ledamoten Dikran Dison (KD), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Stefan Nilsson (MP), *bilaga 1*.

Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 11 oktober 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Inledningsvis kan nämnas att det tidigare ”handikappolitiska programmet” föreslås

byta namn till ”program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning”. Detta på grund av att termen ”handikapp” är otidsenlig och att Socialstyrelsen avråder från att använda den.

Förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning har tagits fram i bred samverkan med stadens förvaltningar och bolag samt med handikapprörelsen. Biträdande stadsdirektören har lett arbetet via en styrgrupp bestående av tretton direktörer i stadens förvaltningar och bolag. Därtill har det funnits två arbetsgrupper – en med tretton tjänstemän från förvaltningar och bolag samt en med sex representanter från handikapprörelsen (deltagarna anges i slutet av dokumentet). Den gedigna representationen från olika verksamheter torde bidra till en bra förankring och implementering av programmet.

Programmet har processats fram och arbetet har bedrivits i olika konstellationer. Ibland har grupperna träffats var för sig, ibland har det varit gemensamma möten mellan styrgruppen och de båda arbetsgrupperna och vid ett par tillfällen har de två arbetsgrupperna haft workshops.

Samtliga grupper uttalade tidigt att för att det nya programmet ska fungera som ett styrdokument måste mål och indikatorer integreras i stadens ledningssystem, ILS. Handikapporganisationerna har fått en kort genomgång av hur ILS-webben är uppbyggd. Ambitionen har varit att dokumentet ska vara lättillgängligt för dem som ska använda det och det är därför kortfattat och förhoppningsvis tydligt. I målformuleringarna har allmänna begrepp såsom fysisk tillgänglighet, kommunikativ tillgänglighet, delaktighet, bemötande undvikits och istället har konkretiserats vad detta innebär.

Inledningsvis diskuterade grupperna artiklarna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och prioriterade de artiklar som är särskilt viktiga och där staden kan medverka till förändring. Utifrån metoden resultatbaserad styrning har fokus varit på ”vilka mål/resultat ska uppnås för målgruppen?”. Indikatorerna ska besvara frågan ”hur vet vi att vi har lyckats nå målet?”

Programmet omfattar sju mål och till dessa är tretton indikatorer knutna. Det är viktigt att notera att varje nämnd och styrelse i sin verksamhetsplanering efter dialog med de lokala handikappråden ska besluta om vilka tre aktiviteter/mål som ska prioriteras för att under det kommande året bidra till att nå måluppfyllelse. Nämnderna kan därutöver även formulera egna nämndmål och indikatorer.

Många diskussioner har förekommit om vad som är mål och vad som är medel/aktiviteter för att uppnå målen. När det gäller individuella stöd- och serviceinsatser konstaterades att detta är en förutsättning för att målen om arbete, bostad, utbildning, fritidsverksamhet m.m. ska kunna uppnås. Detsamma gäller utbildning till personalen om t.ex. bemötande.

För att kunna följa upp programmets mål är det nödvändigt att veta utgångsläget. I vissa fall finns uppgifter om detta, t.ex. i form av nyckeltal, i andra fall måste en nollbasmätning göras. Registrering av personer som har någon form av funktionsnedsättning är inte tillåten och en del av kunskapsinhämtningen måste således ske via enkäter. Värdet av de brukarundersökningar som hittills gjorts inom staden har ifrågasatts av handikapporganisationerna. Några handikapporganisationer har framfört att uppföljningar kan ske i dialog med dem. De har en god kännedom om situationen för perso-

ner med olika typer av funktionsnedsättning och kan medverka i uppföljning genom t.ex. fokusgrupper och djupintervjuer med sina medlemmar.

För att programmet ska få genomslagskraft måste det implementeras hos såväl stadens förvaltningar och bolag som hos handikapporganisationer och brukare. Detta kan bl.a. ske på stadens webbsida där dokumentet kan finnas på olika språk, lättläst, teckentolkat och så att det går att lyssna på.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, kommunstyrelsens handikappråd, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafik- och renhållningsnämnden, utbildningsnämnden, Skarpnäcks stadsdelsnämnd, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Södermalms stadsdelsnämnd, Stockholms Stadshus AB (som skickat underremiss till bostadsbolagen och Stockholm Business Region), De Handikappades Riksförbund, Synskadades Riksförbund (SRF) och HSO Stockholms län för yttrande. Handikapporganisationerna har i sin tur skickat vidare remissen till sina underförbund, där svar inkommit från Elöverkänsligas Förening i Stockholms län, FUB Stockholm, Föreningen för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU), Hjärt- och Lungsjukas Förening i Stockholm (FHLIS), Hörselskadades Förening i Stockholm, Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR), Riksförbundet för Mag- och Tarmsjuka (RMT), Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH), Stockholms Dövas Förening, Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS) och Ångestsyndromsällskapet. De Handikappades Riksförbund och HSO Stockholms län har inte lämnat något eget yttrande.

Innehållsförteckning

Sid

Stadsledningskontoret	
Kommunstyrelsens handikappråd	
Fastighetsnämnden	
Idrottsnämnden	
Kulturnämnden	
Stadsbyggnadsnämnden	
Trafik- och renhållningsnämnden	
Utbildningsnämnden	
Skarpnäcks stadsdelsnämnd	
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd	
Södermalms stadsdelsnämnd	
Stockholms Stadshus AB	

Elöverkänsligas Förening i Stockholms län
FUB Stockholm
Föreningen för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU)
Hjärt- och lungsjukas Förening i Stockholm (FHLIS)
Hörselskadades Förening i Stockholm
Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR)
Riksförbundet för Mag- och tarmsjuka (RMT)
Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH)
Stockholms Dövas Förening
Synskadades Riksförbund Stockholms stad (SRF)
Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS)
Ångestsyndromsällskapet

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 2 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret delar uppfattning att byta namn på programmet till "program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning". Termen "handikapp" är omodern och Socialstyrelsen avråder från att använda den.

Kontoret ser i övrigt positivt på och anser det nödvändigt för programmets legitimitet att omarbetningen skett för att kunna innefatta nödvändiga uppdateringar som gjorts av styrdokument inom området. Nya definitioner och målsättningar har till stor del präglat omarbetningen av dokumentet.

Det nya programmet har sina utgångspunkter i samma grundläggande och vägledande dokument såsom det tidigare gällande nämligen FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och inriktningsmålen för den nationella handlingsplanen 2011-2015. En skillnad är att nu finns också vision 2030 integrerad. Ett stort förankringsarbete har gjorts och fortsätter att genomföras i staden kring vision 2030. Kontoret ser mycket positivt på att man i programmet arbetar in visionen, något som anses avgörande för programmets legitimitet.

Kontoret ser en styrka i programmet i och med att varje nämnd och styrelse i sin verksamhetsplanering ska besluta om vilka tre aktiviteter som ska prioriteras för att under det kommande året bidra till att nå måluppfyllelse. Detta bidrar till skapa kontinuitet i arbetet och dessutom göra programmet aktuellt.

Stadsledningskontoret ser även positivt på att det nya förslaget till program har arbetats fram i samverkan med stadens förvaltningar och bolag samt med handikapprörelsen. Stadsledningskontoret anser att representanter från olika verksamheter är en förutsättning till en bra förankring och implementering av programmet. Kontoret anser vidare att implementeringsarbetet kommer att få en avgörande betydelse för programmets efterlevnad. Det är viktigt att arbetet får ta tid och sker på ett tydligt sätt med

stadens webbsida samt dokument på olika språk och med möjlighet att lyssnas på är fundamentala verktyg.

Kommunstyrelsens handikappråd

Kommunstyrelsens handikappråd beslutade vid sitt sammanträde den 31 januari 2011 att lämna följande yttrande

Kommunstyrelsens KHR har fått möjlighet att yttra sig över förslag till Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning och vill därför lämna följande synpunkter.

Rådet tycker att det är positivt på det sätt programmet arbetats fram. Det vill säga att man tillsammans med handikapporganisationerna tagit fram förslaget. Även om vi tycker att det har gått lite för fort.

Det är positivt att programmet utgår från mänskliga rättigheter och från FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är också bra att den enskilde individens självbestämmande och en likställdhetsprincip är central del i programmet. Det gäller även att förslaget till program innehåller en diskussion kring vikten av att behandla pojkar, flickor, kvinnor och män lika. Det är även positivt att mål och indikatorer i programmet ska inordnas i stadens integrerade ledningssystem, ILS.

Däremot anser rådet att vissa modifieringar och tillägg ska göras för att stärka och förtydliga målen i programmet. Vi föreslår därför flera tillägg gällande såväl målformuleringar som indikatorer. Vi anser att det begreppet om tillgänglighet är för snävt och måste även innefatta delaktighet. Då det är en av de viktigaste frågor för psykiskt sjuka.

Vidare anser vi att indikatorerna i programmet ska vara kvantifierbara, såsom att en viss andel av stadens lokaler ska vara tillgängliga, och att det ska finnas tidsangivelser om när indikatorerna ska vara uppfyllda. Det ska så långt som möjligt finnas minst en indikator som mäter huruvida regelverk följs och en som mäter målgruppens upplevelser.

Slutligen anser vi att det ska utredas hur brukarenkäter ska kunna göras till personer med funktionsnedsättning inför att nå så många som möjligt. Enligt vår uppfattning kan handikapporganisationerna spela en mycket viktig roll, både när det gäller utformning av och spridning av brukarenkäter.

Synpunkter på mål och indikatorer

Stadens mål

Ett nytt förstastycke införs:

En överordnad förutsättning för att målen i programmet ska kunna uppfyllas är att

stadens tjänstemän och förtroendevalda får utbildning i programmet och i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Utbildningarna ska anknyta till förvaltningarnas och nämndernas arbetsområden och bestå av en generell del samt en del som visar hur programmet och konventionen kan användas i det dagliga arbetet inom en viss arbetsplats eller inom ett visst ett visst ansvarsområde.

Eventuellt kan en indikator införas:

Senast 2015 ska 80 procent av stadens anställda och förtroendevalda ha genomgått en utbildning om handikappolitiska programmet och FN-konventionen som är relevant för deras arbete i staden eller utifrån ansvarsområde.

1. Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholm stads inne- och utemiljö

Vi föreslår att en ny indikator införs:

Senast 2015 ska hälften av stadens upphandlingar innehålla krav på tillgänglighet och användbarhet. Det gäller även sådan tillgänglighet som berörs i mål 2.

2. Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

Det ska tydligt framgå att det är viktigt att staden tar fram IT-lösningar som gör det möjligt för medborgarna att på ett tillgängligt och säkert sätt kommunicera elektroniskt med staden. Det gäller alla typer av ärenden, såsom socialtjänst, färdtjänst, bygglov, skolval, serveringstillstånd, fjärrvärme, etc.

Vi föreslår att följande lydelse införs i slutet av andra stycket:

Det är även viktigt att staden tar fram tjänster som gör det möjligt för den enskilde att på ett säkert, tillgängligt och användarvänligt sätt kommunicera elektroniskt kring ansökningar och beslut inom stadens alla områden. Den som inte kan kommunicera elektroniskt ska kunna få information på tillgängligt media, enligt den enskildes önskemål

3. Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen

Vi föreslår att ett nytt stycke, med en ny indikator, införs efter andra stycket om generell kompetens för lärare och skolpersonal som visar på vikten av specialiststöd till elever med funktionsnedsättning:

Elever med funktionsnedsättningar måste garanteras det stöd de har rätt till för att uppnå en likvärdig utbildning med andra elever.

Indikator

Alla skolor som uppger att de har en elev med en funktionsnedsättning för vilken

utbildningsförvaltningen har specialpedagogisk resursperson ska senast 2013 ha fått besök av stödresursen avseende den enskilde elevens situation.

Bakgrunden är den undersökning av synskadade elevers möjligheter att få en med andra elever likvärdig utbildning i Stockholms stads skolor, som stadens skolinspektion har gjort och som presenterades i september 2010.

Rapporten visar på flera allvarliga brister, däribland att föräldrar i vissa fall måste trycka på gentemot skolorna för att eleverna ska få det stöd de har rätt till. I rapporten föreslår inspektionen bl.a. att resurspedagogen för synskadade elever på utbildningsförvaltningens skolstödsenhet ska få ta kontakt med föräldrar och skolpersonal när en synskadad elev börjat i en ny skola om föräldrarna godkänner att uppgifter om elevens synskada lämnas till utbildningsförvaltningen.

4. Allas arbetsförmåga ska tas tillvara

Vi anser att följande mål och indikatorer bör tillföras:

- Staden ska inom ramen för ordinarie rekrytering aktivt söka efter personer med funktionsnedsättning som har lämplig kompetens i syfte att stadens anställda bättre ska avspegla befolkningssammansättningen i Stockholm.
- Staden ska tillgänglighetsanpassa sina lokaler och informationssystem för personer med funktionsnedsättning, så att otillgänglighet inte hindrar personer med funktionsnedsättning från att arbeta inom staden.
- Arbetsuppgifterna måste vara meningsfulla.

Indikatorer

Senast 2013 ska varje nämnd ha tagit fram en handlingsplan kring rekrytering av personer med funktionsnedsättning inom nämnden.

Samtliga nämnder/förvaltningar ska ha inlett anpassningsåtgärder gällande lokaler och informationssystem senast 2013.

5. Stöd och service en förutsättning

Vi anser att följande mål och indikatorer bör tillföras:

Språklagen är en av de lagar som bör stå med i ett program som Program för delaktighet. Då man tar upp olika lagar och vi anser att man även bör ta upp om Språklagen. I Språklagen betonas att särskilt stöd ska ges till döva och hörselskadade enligt § 9. ”det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket”. Samt § 14.2 ”den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig och använda det svenska teckenspråket.”

Indikator

Senast 2013 ska det finnas i varje nämnd och förvaltning rutiner för framtagning av information för döva.

6. Bostäder för människor med funktionshinder

Flera av de bostäder för funktionshindrade är inte av den kvallitet som man kan kräva idag.

Indikatorer

Att det senast 2012 finns ett program för att åtgärda de brister som finns i de bostäder för funktionshindrade.

Att man senast 2012 ha en plan klar för att täcka behovet av bostäder anpassade för funktionshindrade.

Synpunkter på indikatorernas utformning

Användarrelaterade och regeluppföljande indikatorer

Vi anser att varje område, så långt som möjligt, ska ha en indikator som är vad vi här kallar användarinriktad. Användarinriktade indikatorer ska följas upp genom att göra undersökningar om hur personer med funktionsnedsättning upplever Stockholm inom respektive område. Varje område ska också ha en vad vi här kallar regeluppföljande indikator. Dessa indikatorer mäter om staden har uppnått eller blivit bättre på att uppnå gällande lagstiftning, riktlinjer och mål.

Tidsbestämda och kvantifierbara indikatorer

Vi anser också att indikatorerna bör vara tidsbestämda och att det ska finnas mål om hur stor andel av personer med funktionsnedsättning som ska vara mer nöjda eller hur stor del av en verksamhet som ska vara tillgänglig. Exempel: "2013 ska två tredjedelar av personer med funktionsnedsättning som uppger att de använder Stockholms stads webbplats kunna ta del av och förstå informationen samt kunna interagera med staden elektroniskt."

Brukarenkäter till personer med funktionsnedsättning

Vi ser positivt på att programmet fokuserar kring undersökningar som vänder sig till personer med funktionsnedsättning. Vi anser dock att staden närmare ska utreda vilka möjligheter det finns att göra enkätundersökningar som vänder sig till personer med funktionsnedsättning och att staden ska dra nytta av handikapporganisationerna i samband med brukarenkätundersökningar.

Den bilaga som medföljer programmet och där enkäter nämns anser vi ska utvidgas. Ett avsnitt som belyser vikten av att mycket går att göra med samtycke från den enskilde individen bör införas. Ett exempel på det är Skolinspektionens rapport Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan (2009:6).

Socialstyrelsen har gjort en levnadsnivåundersökning med personer som uppbär insatser med stöd i socialtjänstlagen, SOL (2001:453) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1993:387). Utifrån registeruppgifter har de utsänt enkä-

ter till brukare.

Det är tveksamt om kommunen kan få tillstånd att ta del av dessa uppgifter. Enligt Karin Flykt som ansvarat för socialstyrelsens rapport har Socialstyrelsen inte gjort någon sekretessprövning i något liknande ärende. Däremot bör möjligheten att biståndsbedömare skulle kunna sända ut enkäter till brukare med deras samtycke utredas.

Vi vill slutligen understryka vikten av att alltid föra en dialog med handikapporganisationerna i samband med utformning av enkätundersökningar. I linje med det resonemang vi för om tillgänglighet och användbarhet under mål 1 och 2 är det t.ex. viktigt att personer med funktionsnedsättning får enkäter i läsbar form och blir kontaktade för att lämna svar i den form som passar varje enskild individ. Handikapporganisationerna kan också i många fall vara behjälpliga med utskick av brukarenkäter till sina medlemmar.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 18 januari 2011 att till kommunstyrelsen överlämna och återöppna kontorets svar på remissen "Förslag till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015".

Reservation anfördes av vice ordföranden Jakop Dalunde m.fl. (MP), Bengt Sandberg m.fl. (S) Mattias Ericson (V), *bilaga 1*.

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 17 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Förslaget som nu tagits fram är kortfattat och tydligt. Kontoret har tidigare påpekat vikten av att de handikappolitiska styrdokumenterna är utformade på ett användarvänligt och pedagogiskt sätt, där mål och indikatorer är konkreta och mätbara samt på ett enkelt sätt kan följas upp genom stadens ledningssystem ILS. Dessa önskemål är nu i stor utsträckning tillgodosedda.

Stockholms stad ställer högre krav på fysisk tillgänglighet än vad som anges i plan- och bygglagen och i Boverkets byggregler. Detta beskrivs i handboken "Stockholm en stad för alla – Riktlinjer för att skapa en tillgänglig och användbar utemiljö".

I förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015 anges en indikator inom målområdet fysisk tillgänglighet som mäter andelen av Stockholms stads inne- och utemiljö som uppfyller tillgänglighetskraven enligt gällande byggregler. Eftersom stadens riktlinjer ställer högre krav än byggreglerna, bör programmet lägga till en indikator som också mäter hur väl verksamheterna uppfyller stadens krav.

Nytt, jämfört med det tidigare handikappolitiska programmet, är att man lyfter fram handikapprådets roll och funktion i arbetet med att nå målen, vilket är bra.

Kontoret kan möjligen se en svårighet i att kunna följa upp programmets mål och indikatorer, med tanke på att det inte är tillåtet att föra register över vilka personer som har en funktionsnedsättning. Detta har man emellertid tänkt på och föreslår enkäter som en möjlig form av uppföljning avseende upplevd delaktighet i samhället. I enkäten skulle då personerna själva göra bedömningen om de har en funktionsnedsättning eller inte. Det är däremot otydligt vem som ska genomföra dessa enkäter, om det ska ske centralt i staden eller hanteras av respektive nämnd/bolag.

För att programmet ska få genomslagskraft behöver det kommuniceras ut och förstås av samtliga berörda, såväl tjänstemän och politiker som handikapporganisationer och brukare. En plan för utbildning och kommunikationsinsatser bör således tas fram.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 18 januari 2011 att godkänna förvaltningens redovisning som yttrande över remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Åsa Jernberg (MP) och Mehdi Oguzsoy (V), *bilaga 1*.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 22 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Idrottsförvaltningen anser att förslaget är klartänkt och välformulerat och att programmet kan bli ett mycket gott verktyg i arbetet för delaktighet för personer med funktionsnedsättningar. En tydlig skillnad mellan det tidigare handikappolitiska programmet och det nya förslaget är att det senare är kortare och mer precist formulerat, med tydliga mål och indikatorer. Genom att sätta upp tydliga mål och genom att göra måloppfyllelsen mätbar kommer arbetet med att göra staden mer tillgänglig, och att öka delaktigheten för personer med funktionsnedsättning, med säkerhet få en ökad vikt inom stadens alla nämnder. Det kommer att krävas handling för att uppfylla indikatorerna.

Förvaltningen arbetar sedan tidigare med att tillgängliggöra både lokalerna och verksamheterna för personer med funktionsnedsättning. Både beträffande gym och bad pågår ett arbete att se över och åtgärda, inte bara den fysiska tillgängligheten, utan också tillgängligheten ur ett bredare perspektiv. Det betyder bland annat att informationen ska vara tillgänglig för fler, att skyltningen ska vara så lättförståelig som möjligt, att verksamheterna ska kunna fungera för så många som möjligt och att personalen också ska välkomna kunder med olika funktionsnedsättningar.

Förvaltningen har också, genom sina fritidsutvecklare och genom satsningen Fritid

för alla, ett arbete som verkar för att öka utbudet av fritidsaktiviteter för personer med funktionsnedsättning även utanför förvaltningens eget ansvarsområde. Fritidsutvecklingarna och Fritid för alla arbetar med att initiera, utbilda och bredda fritidsutbudet för personer med funktionsnedsättning genom samarbete med föreningar, organisationer, habiliteringar, stadsdelar samt fackförvaltningar.

Förslagets tydliga mål och indikatorer, kommer att ge förvaltningen ett bra verktyg i det kommande tillgänglighetsarbetet. Det är dock viktigt att uppföljningen fungerar och att bristande måloppfyllelse också får konsekvenser. Det är också angeläget att nivån för uppfyllelse blir tydlig och att denna nivåsättning blir ambitiös.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 18 januari 2011 att som svar på remissen godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av vice ordförande Ann Mari Engel (V), Mats Berglund (MP) samt Anna Greta Leijon m.fl. (S), *bilaga 1*.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 10 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen ställer sig bakom förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Det är positivt att programmet knyter an till stadens ledningssystem och att det därigenom sker en kontinuerlig uppföljning i budgetprocessen. Det är samtidigt viktigt, vilket också bland annat kulturnämndens handikappråd påtalat i remissdiskussionen, att det tas fram relevanta indikatorer och nollbasmåttningar som ger förutsättningar för korrekta värderingar av stadens tillgänglighetsarbete.

Kulturförvaltningen ställer sig också positiv till att nämnder och styrelser i dialog med respektive handikappråd ska ta fram tre relevanta aktiviteter som ska prioriteras under det närmaste verksamhetsåret. Förslaget kommer att tydliggöra förvaltningarnas insatser inom tillgänglighetsområdet och bidra till ett kreativt samarbete mellan nämnderna och deras handikappråd. En förutsättning för detta är att diskussionen om vilka aktiviteter som ska prioriteras kommer igång tidigt på året för att kunna påverka innehållet i kommande års verksamhetsplan.

I övrigt föreslår kulturförvaltningen följande tillägg under mål 4:

”Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen

Gäller för alla skolformer: förskola, förskoleklass, grundskola, obligatorisk särskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, vuxenutbildning samt **kulturskola**”

Tillgänglighetsmedel

Arbetet för att förbättra tillgängligheten inom kulturnämndens verksamheter för personer med funktionsnedsättning har varit intensivt under de senaste åren. En viktig

förklaring till detta är den kombination av högt ställda politiska mål och särskilda medelstillskott som gjort att kulturförvaltningen systematiskt kunnat förbättra tillgängligheten i sina främst publika lokaler. I det perspektivet har tillgången till centrala tillgänglighetsmedel var ovärderlig.

Kulturförvaltningen har under 10 år disponerat ca 4,5 miljoner kronor årligen för tillgänglighetsåtgärder. Medlen har använts brett, från produktion av Tillgänglighetsguiden till installation av handikapptoaletter och hissar samt andra lokalförbättringar i form av ramper, hörselslingor, förbättrad belysning och skyltsystem. De senaste åren har förvaltningen dessutom kunnat ge motsvarande 1 mnkr till det fria kulturlivet för förbättring av tillgängligheten.

Kulturförvaltningen har på förfrågan från Trafikkontoret lämnat in en plan för tillgänglighetsåtgärder 2011. I planen utgår förvaltningen från att i alla nya lokalprojekt säkerställa maximal tillgänglighet och att lokalplaneringen sker i samarbete med handikapprådet. Förvaltningen strävar även efter att erbjuda tillgängliga upplevelser i utställnings- och programverksamhet. Det gäller till exempel hänsyn till och anpassning av utbudet till besökare med funktionsnedsättningar.

Om det kommer att finnas möjlighet att söka extra medel framöver så vill förvaltningen prioritera anpassningsåtgärder inom det fria kulturlivet.

Synpunkter från kulturnämndens handikappråd

Under denna rubrik sammanfattas de synpunkter som framkommit i förvaltningens dialog med kulturnämndens handikappråd.

ILS

Stockholm har kommit långt när det gäller funktionell tillgänglighet men mycket återstår att göra. Det är angeläget att sätta upp uppfordrande mål men också konkreta åtaganden och aktiviteter som integreras i stadens styrsystem ILS. När det gäller publika verksamheter är det viktigt att ta fram en indikator som mäter andel hörseltek-nisk utrustning i möteslokaler, samlingslokaler och skolaulor.

För att notera förändringar är det också angeläget att utveckla metoderna för att fastställa nuläget genom så kallad nollbasmätning. Detta kan med fördel ske i samarbete med handikapporganisationerna genom fokusgrupper och djupintervjuer.

Programprocessen

Flera medlemmar i handikapprådet ställer sig tveksamma till urvalet av handikapp-organisationer i programarbetet, bland annat har de dövas organisationer inte beretts tillfälle att delta. Rådet understryker också behovet av bättre mätmetoder, indikatorer, motiveringar och uppföljning av insatta åtgärder. Remissunderlaget har skickats ut till berörda förvaltningar som PDF-filer vilket hindrat synskadade från att ta del av förslag och dokumentation. Kulturnämndens handikappråd önskar att dokument som skickas ut till rådet ska erbjudas som wordfiler och om de omfattar mer än 15 A4-sidor inlästa på Daisyskiva.

Övriga synpunkter

I ”Mål/resultat som ska uppnås för målgruppen bör följande ändringar göras:

Mål 1:

Lägg till Visuell information. När man bygger t.ex. hissar skall hissen vara försedd med antingen glasörrar (för att kunna kommunicera med omvärlden vid en eventuell situation som t.ex. hissen fastnat) eller en videomonitor alt. textdisplay inbyggd i knappområdet. Eller enklare – en lampa som lyser när man har larmat så man vet att

larmet fungerat.

Mål 2

Tänk på att information på svenskt teckenspråk skall räknas in i det tidiga stadiet i utvecklingen av nya tjänster.

Mål 3

De anställdas bemötande och arbetsätt är viktigt för ökad tillgänglighet. Vi ser gärna att utbildning i bemötande av olika funktionsnedsättning är ett krav vid rekrytering.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 januari 2011 att överlämna kontorets tjänsteutlåtande daterat den 20 december 2010 som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Elina Åberg m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Tomas Rudin m.fl. (S), *bilaga 1*.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 20 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Kontoret delar förslagets övergripande målsättning att alla invånare ska ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap. Indikatorer för att följa upp måluppfyllelsen är ett bra sätt att ställa krav på genomförandet. Det kan dock ofta vara svårt att hitta indikatorer som redovisar hela måluppfyllelsen.

För målet om den fysiska miljöns tillgänglighet spelar stadsbyggnadskontoret en viktig roll och möjligheten till måluppfyllelse samt indikatorer kommenteras i separat avsnitt. Målen om kommunikation, bemötande och arbete (punkterna 2,3,5) som är relevanta för alla nämnder, är sådana frågor som kontoret ständigt måste ha i åtanke i alla sina kontakter både utåt och inåt. Punkten 6 om anpassade bostäder är något kontoret arbetar med genom verksamheten med bostadsanpassning samt i planarbete för specialbostäder.

Den fysiska miljöns tillgänglighet

Det första målet handlar om den fysiska miljön och de redskap som finns är PBL: s lagstiftning om tillgänglighet och användbarhet i den byggda miljön vid nybyggnad, ombyggnad och ändring. I PBL finns också bestämmelsen om att enkelt avhjälpna hinder ska undanröjas i befintliga byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser.

Staden har ett program för utemiljön ”Stockholm en stad för alla” där staden ställer högre krav på tillgängligheten än gällande byggregler. Programmet ska fortsätta att

tillämpas inom stadens förvaltningar och bolag samt i stadens exploateringsavtal med andra byggherrar.

Som indikator föreslås:

- Andel av Stockholms stads inne- och utemiljö som uppfyller gällande byggregler.

- Andel av personer med funktionsnedsättning som upplever att stadens inne- och utemiljö är tillgänglig och användbar.

Stadsbyggnadskontoret förutsätter att det endast är byggnader i stadens ägo som avses och att uppföljningen av den första indikatorn görs av respektive bostadsbolag och av fastighetskontoret. En stor del av bebyggelsen är av äldre datum, vilket får betydelse för bedömningen av resultatet. Stadsbyggnadskontoret kommer under 2011 att diskutera de aktiviteter som kontoret kan bidra med för att uppfylla målet om en mer tillgänglig inne- respektive utemiljö.

Trafik- och renhållningsnämnden

Trafik- och renhållningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 18 januari 2011 att som svar på remissen överlämna kontorets tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av vice ordföranden Emilia Hagberg m.fl. (MP), *bilaga I*.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 2 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Inom kontoret pågår redan sedan många år ett omfattande arbete med att förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Trafikkontoret anser att en integrering av programmet i stadens ledningssystem innebär en förbättrad möjlighet till uppföljning och återkoppling av arbetet med tillgänglighetsfrågorna.

Mål 7 "Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet" samt där till hörande indikatorer är relevant även för trafik- och renhållningsnämnden. Med fritidsverksamheter avser bland annat rekreation av olika slag, där kan stadens gator och torg utgöra ett väsentligt inslag. Arbetet med hur indikatorerna ska mätas och följas upp bör utredas och förtydligas ytterligare.

Efter färdigställd remissutgåva har kontoret lämnat nedanstående synpunkter till socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen. Kontoret har erhållit svar om att synpunkterna ska korrigeras i anslutning till remissrundan.

Andra stycket under Mål/resultat nr 1 ska bort och ersättas av texten:

”Stockholm stads riktlinjer för utformning av en tillgänglig och användbar miljö skall (enligt kommunstyrelsens beslut 2010-04-28) fortsätta att tillämpas inom stadens för-

valtningar och bolag, samt i stadens exploateringsavtal med andra byggherrar.” Anledningen till förändringen är att den befintliga texten innehåller sakfel.

I tredje stycket under Mål/resultat 1 ska texten kompletteras med ”den byggda miljön” före texten varor och tjänster.

Handikapprådets synpunkter

Terminologin i programmet är genomarbetad och följer den praxis som i dag gäller då man pratar om personer med funktionsnedsättning och den miljö som kan leda till funktionshinder samt även då det gäller begreppen tillgänglig och användbar. Även om termen handikapp enligt nuvarande språkbruk inte längre bör användas benämner Stockholms stad fortfarande sina rådgivande organ i dessa frågor för handikappråd. Man bör nu med det nya programmet gå in för att modernisera språkbruket även då det gäller dessa råd och börja benämna dem för ”Råd för funktionshinderfrågor”, en benämning som även SKL förordar. Råden ska aktivt medverka till att förverkliga stadens mål för delaktighet. I detta ingår att medverka vid uppföljningen av det nya programmet. För att förbättra rådets möjligheter att fungera som rådgivnings- och uppföljningsorgan i funktionshinderfrågor för stadens nämnder och bolag bör det finnas en kontinuerlig dialog mellan råden och de förtroendevalda i nämnderna och bolagen. Därför bör man i och med det nya programmet överväga att varje nämnd och bolag ska representeras av minst en förtroendevald i de olika råden.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 februari 2011 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Jan Valeskog m.fl. (S) och Per Olsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Måns Almqvist (V), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 17 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Det är positivt att programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning har tagits fram i ett brett samarbete med förvaltningar, bolag och handikapporganisationer vilket ger en bra grund för att programmet ska få genomslagskraft och förankring. Det är också av betydelse att handikapprådets roll förtydligas, hur de ska vara delaktiga i vilka aktiviteter som ska prioriteras för att förverkliga stadens mål för delaktighet och hur de också ska medverka i uppföljningen av programmet. Handikapprådets aktiva medverkan bidrar till ett högre mått av måluppfyllelse för delaktighet.

Programmet ska ingå i stadens integrerade ledningssystem ILS och görs i och med det till en del av stadens styrsystem vilket bör säkerställa att det får en reell betydelse i stadens alla verksamheter.

Det nya programmet använder en riktig terminologi och begrepp som inte är godkända av socialstyrelsen är borttagna. Målformuleringarna är konkreta och därför lätta att verksamhetsanknyta. De tretton indikatorer som är knutna till målen är uppföljningsbara. Flera av dem är dock inte möjliga att med precision följa upp då registrering av personer som har någon form av funktionsnedsättning inte är tillåten. Efter dialog med handikappråden ska nämnder och styrelser i sin verksamhetsplanering besluta om vilka relevanta aktiviteter som ska prioriteras under det kommande året för att bidra till måluppfyllelse. För att säkerställa aktiviteternas genomförande och därmed ett högre mått av måluppfyllelse är det viktigt att antalet aktiviteter inte är för många. Ett rimligt antal kan vara 3-5 aktiviteter per år.

För att kunna följa upp resultat av programmets mål är det viktigt att innan en aktivitet påbörjas veta utgångsläget. I vissa fall finns nyckeltal att tillgå och i andra fall måste ett nuläge kartläggas.

Av de sju mål/resultat som ska uppnås för målgruppen är det sex som direkt berör utbildningsförvaltningens verksamheter. För de sex målen finns möjligheter för utbildningsnämndens verksamheter att med hjälp av olika insatser och prioriteringar bidra till att stadens mål uppnås. I det följande kommenteras varje mål/resultat utifrån skolverksamhetens perspektiv:

1. Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda stadens inne- och utemiljö

Kommentar: De regler och normer som rör tillgänglighet för alla skolelever är utformade så att varje elevs behov av att kunna vistas i och röra sig i skolans lokaler ska tillgodoses. En uppföljning av hur dessa riktlinjer efterlevs kan vara ett sätt för att bidra till ökad måluppfyllelse.

2. Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

Kommentar: Det finns speciella pedagogiska material och tekniska hjälpmedel, som är anpassade till elever med funktionsnedsättning. Kunskap och kännedom om dessa hjälpmedel varierar i skolorna. Informationsinsatser kring dessa material behöver intensifieras och nya kurser i användandet av hjälpmedlen erbjudas.

3. Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som rör honom eller henne

Kommentar: Alla skolor har en handlingsplan där det ska framgå vilka normer det finns i skolan när det t. ex. gäller bemötande och delaktighet. En granskning av skolornas likabehandlingsplaner kopplad till hur elever med funktionsnedsättning på respektive skola upplever hur de blir bemötta och är delaktiga är en viktig utgångspunkt i en prioritering av aktiviteter som ska bidra till uppfyllelse av målet.

4. Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det

stöd som behövs för att nå målen

Kommentar: Enligt läroplanerna, skollag och skolförordning ska undervisningen i svensk skola anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Trots att både huvudmän och skolpersonal har höga ambitioner för att ge alla elever förutsättningar för en likvärdig utbildning så har ambitionerna svårt att tränga ned till tillämpningarna i varje skola. När man väger samman forskning och beprövad erfarenhet är man överens om vilka förutsättningar/framgångsfaktorer som krävs för att ge elever med funktionsnedsättning en likvärdig utbildning. Det handlar om personalens kompetens inom området, anpassningar i lärandemiljön grundade på individens behov, personalens bemötande och arbetet med normer och värden, personalens förmåga att arbeta inkluderande, elevernas delaktighet vid utformning av anpassningar och ett resursfördelningssystem som fungerar flexibelt och tar hänsyn till elever med funktionsnedsättning.

Till målet är endast en indikator knuten, ”Andel elever som når målen för respektive skolform.” Den bör i programmet kompletteras med någon indikator som kan kopplas till ovan beskrivna förutsättningar/framgångsfaktorer.

5. Allas arbetsförmåga ska tas tillvara

Kommentar: I de flesta skolor finns det mindre uppdrag eller sysslor som sköts av elever. Det kan vara att hjälpa till vid skolmåltiden, skolbiblioteket, elevcaféet, ta hand om gäster, sköta odlingar etc. I vilken mån elever med funktionsnedsättning deltar i arbetet är inte kartlagt. En kartläggning är en viktig utgångspunkt i arbetet för att alla elevers arbetsförmåga ska tas tillvara i skolverksamhetens olika arbetsuppgifter.

6. Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov

Kommentar: Detta mål berör inte direkt utbildningsnämndens ansvarsområde, men indirekt drabbar en icke fungerande bostad ett skolbarn. För att kunna prestera efter bästa förmåga när det gäller skolarbete behöver en elev med funktionsnedsättning eller som har en förälder med funktionsnedsättning en fungerande bostad. Skolans personal kan härvidlag göra berörda myndigheter uppmärksamma på kopplingen mellan bra bostadsförhållanden och goda skolprestationer.

7. Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet

Kommentar: Fritidsverksamheter finns i organiserad form inom ramen för skolbarnsomsorgen, inom fritidsklubbarnas verksamhet och i verksamhet på ungdomsgårdarna. Möjligheter finns också inom stadens särskilda satsningar i Stockholm t. ex Fritid för alla, Idrottslyftet och satsningen Kultur i ögonhöjd. Genom att inventera och samordna vilka fritidsaktiviteter som verksamheter och organisationer av olika slag erbjuder, kan skolungdomars möjlighet till fritidsverksamhet öka, vilket också gynnar elever med funktionsnedsättning.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 19 januari

2011 att detta tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen stödjer förslaget ”Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning” och dess implementering i ILS-systemet. Mål fyra, fem och sex berör även andra aktörer som utbildningsförvaltningen, arbetsförmedlingen och försäkringskassan. Förvaltningen är tveksam till att hälften av alla indikatorer bygger på enkätsvar hos brukare. Förvaltningen anser att det är av stor vikt att utveckla information som fungerar för alla.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 20 januari 2011 att tillstyrka det remitterade förslaget.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 15 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsnämnden anser att förslaget är väl genomarbetat och förankrat, och ställer sig positiv till det remitterade förslaget. Stadsdelsnämnden tillstyrker det remitterade förslaget. I arbetet med remissen har även det lokala handikapprådet varit involverad, även de ställer sig positiva till förslaget.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 20 januari 2011 att godkänna och överlämnar förvaltningens svar på remissen ”Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015”.

Särskilt uttalande gjordes av Gunnar Ågren (V), *bilaga 1*. Anders Göransson m.fl. (S) och Erik Malm m.fl. (MP) anslöt sig till uttalandet.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Lokala handikapprådets synpunkter

Rådet är positiv till att handikapprådets medverkan förtydligas. Att nämnder och styrelser i dialog med handikappråden ska besluta om aktiviteter för att bidra till mål-

uppfyllelse innebär ett nytt arbetssätt. Med anledning av att handikapprådets roll förtydligas bör en översyn av arvoden för handikappråden ske.

Integreringen av programmet i stadens ledningssystem, ILS, innebär att det blir tydligt att programmet är ett av stadens styrdokument.

Mål 3. Det är viktigt att stadens medarbetare är medvetna om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det behövs en indikator som visar hur staden medvetandegör FN:s konvention för sina anställda.

Programmets namn "Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning" är bra och bör leda till att stadens handikappråd byter namn till "Delaktighetsråd" alternativt "Råd för delaktighet för personer med funktionsnedsättning".

Benämningen på män respektive kvinnor bör vara konsekvent i programmet och skrivas pojkar/män respektive flickor/kvinnor.

Programmet bör heta "Program för delaktighet *och rättigheter* för personer med funktionsnedsättning 2011-2015".

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen anser att programmet för delaktighet är väl genomarbetat och bra.

Det är positivt med namnbytet från Handikappolitiskt program till Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättningen. Detta kombinerat med tydliga mål och mätbara indikatorer innebär att programmet får en tydlig och styrande funktion.

Förvaltningen föreslår nämnden att godkänna och överlämna förvaltningens svar på remissen "Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015" till kommunstyrelsen.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s tjänsteutlåtande daterat den 17 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Sammantaget anser koncernledningen att förslaget omfattar mål som är relevanta utifrån ett övergripande samhällsperspektiv. Koncernledningen gör dock bedömningen att det kan förorsaka vissa svårigheter att mäta utfallet av målen och indikatorerna. Exempelvis behöver begreppet "alla" definieras. Gruppen *medborgare med funktionsnedsättning* blir mycket stor om alla, även mindre omfattande funktionsnedsättningar, ingår. Vissa indikatorer kommer också sannolikt kräva att staden genomför kontinuerliga och systematiska medborgar- och brukarundersökningar för att ge rättvisande resultat.

Stadens bolags verksamheter omfattas huvudsakligen av mål 1, "Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö" samt mål 6, "Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov". Koncernledningen delar bolagens bedömning att definitionen av underlaget för måluppfyllelse och indikatorer behöver förtydligas. Stadens bolag kan bara påverka förutsättningarna i och

kring de fastigheter de själva äger. Det är också viktigt att poängtera att kraven i de byggregler som hänvisas till, beror på fastigheten/byggnadens grundförutsättningar. Tillgänglighet, i nivå med nyproduktionsstandard, vilket en del av övriga mål kan kräva, blir oerhört kostnadsdrivande att nå och är inte möjligt att uppnå i hela fastighetsbeståndet.

Stadens fastighetsbolag genomför kontinuerligt åtgärder för att förbättra tillgängligheten i samband med underhåll och ombyggnader. Bostäder som har en god tillgänglighet ”öronmärks” i bostadsbolagens bestånd för att möta behov hos hyresgäster och Micasa arbetar med ett klassificeringssystem för olika funktionshinder. Det bör dock poängteras att begreppet *funktionshinder* omfattar en stor variation av anpassningar i fastighetsbeståndet, beroende på om det exempelvis är fysisk eller psykisk funktionsnedsättning. Ibland är anpassningar som är lämpliga för den ene, exempelvis nedfasade trösklar, något som försämrar orienterbarheten för en annan grupp. Det är således omöjligt att anpassa hela fastighetsbeståndet till alla grupper med olika funktionsnedsättning. Det är dock självklart att staden ska göra allt för att, i den utsträckning det är möjligt, anpassa den fysiska miljön för respektive individ för hans/hennes särskilda behov i vardagen.

Underremiss

Svenska Bostäders, Familjebostäders och Stockholms hems gemensamma remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Svenska bostäder har ingått i den styrgrupp som följt framtagandet av förslaget. Familjebostäder och Stockholms hem har tillsammans med andra bolag, förvaltningar och intresseorganisationer deltagit i framtagandet av förslaget. Bolagen är i stort sett nöjda med förslaget men har framförallt gällande mål nummer 1 starka invändningar på grund av att målet och indikatorn är realistiska och att det vore enormt kostnadsdrivande att fullfölja.

Mål nummer 1: Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö. Det är oklart om målet gäller hela den bebyggda miljön i staden eller om den bara gäller det som ägs och förvaltas av stadens nämnder och bolag. Vidare ska påpekas att åtgärdandet av Enkelt avhjälpna hinder som anges som ett mål, är slutfört för bolagens del.

Föreslagen första indikator lyder: *Andel av Stockholms stads inne- och utemiljö som uppfyller gällande byggregler.* Först ska påpekas att endast en liten andel av stadens befintliga bebyggelse uppfyller dagens tillgänglighetskrav i Boverkets byggregler från 1993. Byggregler är en föränderlig materia och förnyas med jämna mellanrum, vilket innebär att fastigheter som färdigställs idag med utgångspunkt från 1993 års byggregler inte uppfyller de byggregler som senare kommer att ersätta dagens. Nya byggregler har ingen retroaktivitet och gäller inte den äldre bebyggelsen. Med stora insatser i det befintliga beståndet kan förbättringar i tillgängligheten åstadkommas, men att tro att ens bråkdelar av det befintliga beståndet skulle uppnå dagens nybyggnadsstandard är

en ren utopi.

Den föreslagna indikatorn kommer inte att fånga in de insatser som faktiskt görs för att förbättra tillgänglighet/framkomlighet i befintlig bebyggelse utan att nå nybyggnadsstandard.

Indikatorn är också oklart utformad.

- Man hänvisar i texten till ”gällande byggregler” samtidigt som staden ställer högre krav på tillgänglighet för kommunala förvaltningar och bolag än lagstiftningen. Vilket ska gälla?
- Vem ska genomföra den grundläggande inventeringen av vilka fastigheter som uppfyller gällande byggregler och vilka kriterier ska gälla? Vad vi vet finns inga heltäckande inventeringar gjorda som beskriver tillgängligheten utanför huskroppen fram till porten, tillgängligheten i husets allmänna utrymmen eller inne i lägenheterna.

Mål nummer 6: Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov.

Bolagen arbetar redan idag på flera fronter med att tillskapa en god/bättre tillgänglighet i fastigheterna.

- I nyproduktionen följer bolagen BBR och stadens krav på tillgänglighet.
- I befintlig bebyggelse har Familjebostäder redan inventerat fastigheternas yttre miljö vad gäller tillgänglighet/framkomlighet till porten och inne i trapphuset, tillgång till hiss etc. Stockholmshem kommer att vara klar med en sådan inventering under 2011. Även Svenska Bostäder kommer att genomföra inventering under 2011, möjligen blir den dock inte helt klar under året.
- I befintlig bebyggelse arbetar alla bolagen med att göra lägenheterna bättre tillgängliga i exempelvis badrum i samband med stambyte. Med utgångspunkt från genomförd inventering har Familjebostäder även tagit fram en strategi/handlingsplan för att öka tillgänglighet och framkomlighet i det befintliga beståndet.
- I samarbete med Bostad Stockholm, som förmedlar alla bolagens lediga lägenheter, kommer bolagen att förbättra tillgänglighetsinformation till bostadssökande (*bilaga 1*).

SISAB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse.

SISAB finner de i ärendet framförda förslagen bra. Bolagets uppfattning är att förslaget med de sju målen, som är knutna till stadens ILS, ger möjlighet till uppföljning av programmet. Genom att målen är kopplade med 13 indikatorer kommer en planeringsprocess inom nämnder och bolag i än högre grad att bli nödvändig.

Förslaget medför sannolikt, enligt SISAB:s uppfattning, en ökad delaktighet då näm-

der och styrelser i sin verksamhetsplanering, efter dialog med de lokala handikappråden, ska besluta om vilka tre relevanta aktiviteter som skall prioriteras för att under kommande år bidra till måluppfyllelse (*Bilaga 2*).

Micasa Fastigheters remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Micasa Fastigheter är positiv till det nya förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Micasa Fastigheter, som fastighetsägare av Stockholms stads vård- och omsorgsboenden, senior- och trygghetsbostäder, har ett särskilt ansvar att tillhandahålla tillgängliga och anpassade bostäder för stadens äldre och för personer med funktionsnedsättning. Det innebär att bolaget ställer höga krav på tillgänglighet i fastigheterna. Bolaget bedriver därför ett särskilt arbete inom tillgänglighet och trygghet.

Ett resultat av detta arbete är att bolaget har tagit fram ett klassificeringssystem. Utifrån systemet bedöms och klassificeras fastigheterna efter olika kriterier för rörelsehinder, syn och hörsel. Skyltar sätts upp i fastigheterna som visar besökare och hyresgäster hur anpassade fastigheterna är utifrån ovan angivna kriterier.

Uppföljning av bolagets tillgänglighetsarbete genomförs idag i stadens integrerade ledningssystem för verksamhetsplanering och uppföljning, ILS (*bilaga 3*).

Stockholm Business Regions remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm Business Region ställer sig positiv till förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015. Programmet är väl genomarbetat med mål och indikatorer. Att det dessutom är ett styrdokument som kommer ingå i stadens ledningssystem, ILS, är mycket positivt då målen och aktiviteterna kan följas och utvärderas. Målen och aktiviteterna kan även bidra till en ökad medvetenhet bland Stockholms stads anställda, som är bärare och förmedlare av visionen Stockholm – en stad för alla.

I förslaget nämns också att nämnder och styrelser i dialog med de lokala handikappråden ska besluta om tre relevanta aktiviteter som ska prioriteras för att bidra till måluppfyllelse. Koncernen Stockholm Business Region har tillsammans med Stockholmsmässan ett handikappråd som träffas vid ett flertal tillfällen varje år. De mål och aktiviteter som väljs för koncernen kommer att bli en stående punkt på dagordningen för uppföljning och utvärdering, vilket dels tydliggör arbetsformerna för Stockholms Business Regions handikappråd samt bidrar till måluppfyllelse

Elöverkänsligas Förening i Stockholms län

Elöverkänsligas Förening i Stockholms läns yttrande daterat den 31 januari

2011 har i huvudsak följande lydelse.

Programmet är bra och har höga ambitioner, men vi saknar några aspekter.

Definition - målgrupp

Funktionsnedsättningen Elöverkänslighet saknas bland exemplen. Det bör läggas in under rubriken medicinska funktionsnedsättningar.

Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

Under denna rubrik framförs det att "IT används alltmer i kontakten med medborgarna". Problemet är att alla inte har tillgång till datorer och mobiltelefoner. Det gäller till exempel elöverkänsliga som inte tål utrustningen och andra med funktionsnedsättningar som medför att de inte kan använda dator eller mobiltelefon. Även många äldre hamnar utanför på grund av en teknik de inte behärskar. Det måste därför alltid finnas alternativa vägar att få information, exempelvis i pappersform eller via telefonkontakt.

FUB Stockholm

FUB Stockholms yttrande daterat den 31 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Programmet är bra utformat om än något långt med fokus på viktiga målområden för stadens verksamhet. För att programmet ska få genomslagskraft är en årlig uppföljning mycket viktig dvs. man måste efterfråga resultat. Uppföljningsresultaten ska sedan rapporteras till beslutsfattarna. I programmet står det att uppföljningar även kan göras i dialog med handikapporganisationerna. Dialog med organisationerna är bra och viktig, men ansvaret och genomförandet av uppföljningen måste vila på Stockholms stad.

I programmet står också att daglig verksamhet ska vara arbetsinriktad och leda till arbete. Det är ju bra men man får inte glömma dem med omfattande funktionsnedsättningar. De som aldrig kommer att bli aktuella för ett lönearbete, för dem är det viktigt att den dagliga verksamheten är stimulerande och meningsfull.

Föreningen för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU)

RBU:s yttrande daterat den 27 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

RBU Stockholm välkomnar ett nytt program för delaktighet i Stockholms stad. Det är positivt och viktigt att programmet tar avstamp i mänskliga rättigheter med tydliga referenser till FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Positivt är också att dokumentet, om än övergripande, är tydligt i dess målbeskrivningar och de resultat staden önskar uppnå. Att de handikappolitiska målen nu integreras i verksamhetsplaneringen inom ramen för staden ledningssystem är inte bara bra utan en nödvändig förutsättning för måluppfyllelse och förändring.

En av programmets svagheter är dock avsaknaden av en specificerad tidsplan. Mot bakgrund av tidigare handikappolitiska program samt uteblivna resultat av uppställda mål, vet vi idag att endast politisk vilja inte räcker. Lika viktigt är tydliga och mätbara mål och delmål inom en angiven tidsram. Därutöver att resurser, både ekonomiska och inom organisationerna finns avsatta. I föreliggande program finns emellertid delar av dessa viktiga förutsättningar som tidigare varit eftersatta, vilket är mycket positivt.

Men i ljuset av några svagheter i programmet är vår uppfattning och tillika förhoppning att dokumentet snarare ska betraktas som en arbetsordning eller en rutin för samarbete (not. ej samråd) mellan staden och de resurser handikappråden utgör. Detta ställer inte bara högre krav på berörda nämnder, bolag och styrelser att ta ansvar utan också på handikapprörelsen och de representanter de utser till råden.

Vi känner därmed en försiktig optimism inför den förnyade roll handikappråden föreslås få. Men denna roll behöver klargöras ytterligare i programmet

RBU Stockholm ger sitt stöd till Stockholms stads nya program för delaktighet med följande förslag på tillägg och förändring:

Programmet fastställer att handikappråden i dialog med nämnder och styrelser aktivt ska medverka för att årligen ta fram tre aktiviteter för att uppnå stadens mål.

- Här bör framgå ifall tre aktiviteter gäller per nämnd eller verksamhetsområde.
- Hur och när beslut om överenskomna aktiviteter ska fattas
- Att en tydlig koppling finns mellan kommunfullmäktiges budget och beslutade aktiviteter i respektive verksamhetsplan.
- I sista stycket under rubriken Uppföljning framgår att uppföljningar kan ske med handikapporganisationerna. Här bör istället stå *ska* eller *bör*.
- Programmet belyser svårigheter att formulera vissa indikatorer med anledning av förbud mot register på grundval av funktionsnedsättning. Här kan handikapporganisationerna vara en viktig resurs att fånga upp medlemmar och medborgare och göra deras röster hörda. Staden bör därför överväga avsätta medel, med syfte att genomföra denna typ av undersökningar till gagn för det handikappolitiska arbetet, och möjliga för handikapprörelsen att söka ur.
- Programmet för delaktighet är dokument för mänskliga rättigheter. RBU föreslår att ordet "rättigheter" därför infogas i programmets titel.

"Program för delaktighet och rättigheter för personer med funktionsnedsättning."

Hjärt- och lungsjukas Förening i Stockholm (FHLIS)

FHLIS yttrande daterat den 31 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Delaktighet

För att nå målet om delaktighet bör kommunikationen fungera mellan de centrala nämndernas och de lokala stadsdelsnämndernas handikappråd. De centrala nämnderna

bör förankra sina beslut i de lokala stadsdelsnämnderna och deras handikappråd.

Tillgänglighet punkt 1

FHLIS styrelse vill med några exempel på situationer där personer med funktionsnedsättning ofta möts av svårigheter, påvisa behov av konkreta åtgärder:

Spårvagnshållplatser där inte spårvagnens dörrar sitter på samma höjd som trottoaren. Tunnelbanehallplatser där det finns hissar som ofta är sönder finns det också trappor som personer med funktionsnedsättning inte kan gå i. FHLIS medlemmar är hjärt-kärl- och lungsjuka och klarar inte att gå i trappor som ofta dessutom saknar räcken och hissarna borde ersättas med bussar.

Trappor är ett stort hinder i sig och vid många av stadens trappor saknas räcken att hålla sig i. Servicebussarna borde bli flera och gå på flera olika tider.

Parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning borde vara fler. FHLIS medlemmar kan ofta inte gå så långt utan att överbelasta den begränsade kapacitet deras hjärtan kärl och lungor har. En översyn borde göras utifrån var de som har fått parkeringstillstånd bor. Ett känt exempel är att vid en mindre gata i staden med seniorboende från 55 år bor det sex personer med parkeringstillstånd men det finns bara tre reserverade platser.

Ett bekymmer är att det inte går att se vem som äger gatan, staden eller privat ägare.

Då det gäller handikapparkeringar så borde staden ha en överenskommelse med ägaren om att upplåta gratis handikapplatser. Det finns personer med funktionsnedsättningar som har hamnat i konflikter och bötesföreläggande då de stått parkerade med parkeringstillståndet vid trottoar. Skälet har varit att den privata ägarens parkeringsbolag inte följer stadens lokala trafikföreskrifter. Staden bör hålla en öppen dialog med de privata ägarna om hur man bemöter personer med funktionsnedsättningar.

Information och kommunikation punkt 2

Merparten av medborgarna har idag datorer i hemmen, men det är många som inte har det. De finns förutom bland de äldre och personer med någon form av funktionsnedsättning. FHLIS styrelse beräknar att cirka hälften av medlemmarna saknar datorer.

Vikten av att dessa medborgare inte får glömmas bort vid IT-utveckling kan inte nog poängteras.

Bemötande punkt 3

FHLIS styrelse beklagar att denna punkt ska behövas i ett demokratiskt land som Sverige.

Utbildning punkt 4

Vuxenutbildning för personer med funktionsnedsättning är lika viktig som barnens. Kunskap är nödvändigt för den som vill känna sig likvärdig med personer som inte har en funktionsnedsättning. Det gäller likväl i arbetslivet, föreningslivet som inom fritidssektorn, kultur och i idrottssammanhang enligt FHLIS styrelses mening.

Bostad punkt 6

Bostadsanpassning är givetvis ett måste om man får en funktionsnedsättning vilket kan drabba alla stadens medborgare.

Fritidsverksamhet punkt 7

För att kunna känna full delaktighet i stadens utbud anser FHLIS styrelse att det behövs fler handikapparkeringar vid alla stadens idrottsanläggningar, badhus osv. men också att det blir fler utanför givna föreningslokaler, kyrkor, varuhus samt flera kända platser som intill Dramaten, Operan, Rådhuset osv.

Slutord

När handikappprogrammet nu byter namn är det FHLIS styrelses förhoppning att det nya namnet "Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2015" kommer att avspegla sig i praktiken i Stockholm före slutet av år 2015.

Hörselskadades Förening i Stockholm

Hörselskadades Förening i Stockholms yttrande daterat den 27 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Föreningen har tagit del av Stockholms stads program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. SDF har inget att erinra mot innehållet men vi anser att teckenspråket har försvunnit i förslaget.

Vi har synpunkter på följande områden i programmet:

Under rubriken **Stöd och service en förutsättning**

Där tar man upp olika lagar och vi anser att man även bör ta upp om Språklagen. I Språklagen betonas att särskilt stöd ska ges till döva och hörselskadade enligt § 9. "det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket". Samt § 14.2 "den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig och använda det svenska teckenspråket."

2. Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

"Språk innefattar bland annat talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk"

Vi emotsätter oss formuleringen "tecknade språk" då det i Sverige endast finns svenskt teckenspråk. I formuleringen "andra former av icke talade språk" undrar vi vad som åsyftas? Vår bedömning är att dessa "icke talade språk" förmodligen är olika kommunikationsmetoder. Ett förslag på formulering skulle kunna vara "Språk innefattar både talade språk och svenskt teckenspråk."

Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR)

NHR:s yttrande daterat den 27 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Programmet har utarbetats i samråd med representanter för HSO, DHR och SRF. NHR Stockholm är en medlemsorganisation i HSO Stockholms stad och har inte som

egen organisation medverkat i någon arbetsgrupp inför det förslag som föreligger.

Den tid som stått till förfogande för handikapprörelsens representanter anses vara alldeles för kort och att de inte kunnat förankra sina synpunkter inom den representation av samverkan som råder inom staden. Att få föra fram synpunkter och få vara delaktiga i de styrdokument som staden tar fram för medborgare med funktionsnedsättningar är en viktig funktion inom det intressepolitiska arbetet. Stockholms stad ger inget verksamhetsbidrag till intressepolitiskt arbete för enskilda organisationer utan endast genom HSO Stockholm stad.

NHR Stockholm har god representation i HSO:s regi i stadens handikappråd som har lämnat sina synpunkter på det remitterade förslaget.

Det finns ingen direkt målbeskrivning hur staden ska uppnå de mål som tagits fram.

Vad händer om verksamheterna inte uppnår de av staden ställda målen?

Ordet ”handikapp” anses förlegat och bör bytas ut konsekvent i hela programmet.

Om stadens alla nämnder och verksamheter följer detta program, och tar det ansvar som faktiskt krävs för att uppnå det övergripande mål som FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning får målbeskrivningen ett värde.

Vi ser fram emot ett samarbete för att uppnå detta!

”I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap”

Riksförbundet för Mag- och tarmsjuka (RMT)

RMT:s yttrande daterat den 30 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Vi välkomnar det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Det är positivt att det utgår från FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vi ställer oss också bakom de mål som finns i programmet.

Vi vill dock föra fram några frågor vi anser är särskilt angelägna för våra medlemmar.

1. Vid en nyligen genomförd enkätundersökning säger över 90% att det är mycket viktigt ur ett tillgänglighetsperspektiv att snabbt ha möjlighet att uppsöka en toalett. Många av våra medlemmar med mag- och tarmsjukdomar måste uppsöka en toalett många gånger per dag – ibland upp till 25 gånger. Det är därför viktigt med god tillgång till toaletter och att dessa är avgiftsfria.

2. Skoltoaletter håller ofta en dålig hygienisk standard vilket gör det speciellt svårt och besvärligt för mag- och tarmsjuka elever. Vi vill därför påpeka vikten av god hygien på skoltoaletter.

Riksförbundet för Social och Mental Hälsa (RSMH)

RSMH:s yttrande daterat den 27 januari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

RSMH företräder människor med långvarig och allvarlig psykisk ohälsa såväl som människor med lättare och mera kortvariga problem. Framförallt människor med långvarig ohälsa har ibland också någon funktionsnedsättning. Denna är ibland, men långt ifrån alltid, av kognitiv karaktär. Tillgänglighet har ofta att göra med det kognitiva problemet, men inte alltid.

Vi uppfattar det begrepp, delaktighet, som Stockholms stad väljer att använda, som vidare än tillgänglighet och som i ökad grad innehåller initiativ, medverkan och möjlighet att påverka sin situation för den person som har en funktionsnedsättning. Vi är positiva till att begreppet delaktighet används. Delaktighet är nämligen det som människor med långvarig och allvarlig psykisk ohälsa mest av allt saknat i den tillvaro som myndigheter och andra beslutat ska gälla för dem. Bristande delaktighet är den kanske viktigaste tillgänglighetsfrågan för oss inom RSMH.

Vår ambition är att människor med allvarlig psykisk ohälsa ska ges möjlighet till återhämtning efter att de haft en akut ohälsoperiod. Senare tids forskning visar på att även människor som haft en längre sjukdomsperiod kan återhämta sig och finna en väg tillbaka till samhället – till eget boende, till arbete och meningsfull sysselsättning och till ett nätverk med vänner och bekanta. Detta kräver dock ett stöd inriktat på en sådan utveckling av de instanser i samhället som har sådana uppgifter och av människor i den närmaste omgivningen.

Målet måste alltså i framtiden vara *återhämtning*. Det är i väsentlig utsträckning en skillnad mot dagens i allmänhet tillämpade mål, som vi betraktar som *förvaringsmål*. Vad vi menar med det är att människor med psykisk ohälsa idag sällan får tillgång till sådant som stärker en positiv utveckling och därmed en återhämtning.

Man tilldelas om man har tur en bostad som kan betraktas som ens egen, men många fler tilldelas *boenden* av dålig kvalitet. I Stockholms stad finns boenden som mera har karaktären av vårdrum på en vårdavdelning än de är ett eget boende. Att sitta i ett litet rum med kokvrå eller kokskåp och stirra dagarna i ända på fyra väggar leder inte till återhämtning – det är förvaring. Det är mera fängelse än en aktiv bostad. Ett bra eget boende är den viktiga grunden för all återhämtning.

Den *sysselsättning* man får tillgång till handlar ofta inte alls om utveckling för individen. Den är mera sällan fysiskt aktiverande och nästan aldrig intellektuellt motiverande. När man sitter mellan de fyra väggarna hårt medicinerad med antipsykotiska medel ökar successivt kroppsvikten p g a de biverkningar medicinerna i allmänhet har. Hjärt-/kärlsjukdomar och diabetes utvecklas snabbt - en utveckling som är svår att hejda när den väl satt fart. Detta bidrar inte till återhämtning - det bidrar till behov av förvaring. Samhället bidrar till att man förvaras, men efter hand allt mera fysiskt sjuk.

Den förvarade dör ofta en alltför tidig död. På så sätt har denna grups genomsnittliga livslängd förkortats med ungefär 25 år i förhållande till livslängden för genomsnittssvensken. Sysselsättning inriktad på stöd till återhämtning, t ex genom systematiska utvecklingsåtgärder i form av studier och annan utbildning, praktik m m och med målet att *återkomma till arbetsmarknaden* är av avgörande betydelse som komplement till ett bra boende.

Detta är ett par exempel på hur bristande tillgänglighet och delaktighet leder till att vi fått en stagnerande situation för människor med psykisk ohälsa. Man kan med fog säga att utvecklingen är på väg bakåt. Inslagen av förvaringstänkande ökar på sina håll, även på hög politisk nivå, och det är risk att, 100 år efter det att de stora mentalsjukhusen byggdes, vi är på väg att återigen få små "mentalsjukhus" med andra benämningar men med en utvecklingssyn som inte alltför mycket avviker från den tiden.

Vi går därefter över till att ge synpunkter på det dokument som tagits fram på tjänstemannanivån och där vissa politiska ställningstaganden hunnit göras på ärendets väg till denna remiss.

Dokumentet har en mycket teknokratisk prägel. Det handlar om att sätta siffror på ett skeende som ska kunna mätas. Några variabler per område ska kunna följas, ofta som andelstal framtagna ur statistik eller genom enkäter eller motsvarande. Mycket litet sägs om ambitionerna, t ex i kvalitetsfrågor under varje punkt. Det går inte att urskilja olika grupper med funktionsnedsättningar. Uppföljningar ska använda sig av en grund i något slags nollbasmätningar. På IT-sidan är formuleringarna mycket ludiga och trevande.

Enligt vår mening är inte denna ansats bra. För det första måste dokumentet bygga på en grund i vad man vill uppnå med "funktionsnedsättningspolitiken". Och det kanske är olika för olika grupper människor med funktionsnedsättning. Som när det gäller människor med psykiska funktionsnedsättningar – vill man skapa förutsättningar för återhämtning, eller nöjer man sig med dagens förvaringspolitik? Kvalitetsfrågorna lyser enligt vår uppfattning med sin frånvaro både när det gäller målbeskrivningar och uppföljningsvariabler. Vad får man för stöd, inte hur mycket får man i procentandelar eller liknande. För övrigt bör man stryka planeringsord av typ nollbasmätningar i ett dokument som ska kunna läsas av människor ute i samhället. Det måste vara vanlig och enkel svenska i den här typen av dokument.

Vi vill peka på ett exempel. I punkt "5. Allas arbetsförmåga ska tas tillvara" redovisas en mycket passiv syn på hur man ska åstadkomma att människor med funktionsnedsättningar kan komma i arbete. Vad man heller inte tänker på är att förutsättningarna är mycket olika för olika grupper med funktionsnedsättning. Människor med psykiska funktionsnedsättningar ligger allra längst ned på skalan när det gäller arbete. Sysselsättningsgraden för våra grupper ligger på en nivå som motsvarar arbetslösheten för samhället i stort. Detta är en väsentlig skillnad också i förhållande till alla andra grupper med funktionsnedsättningar - som i mycket högre grad innehar arbete. Vi vill ha konkreta beskrivningar av det som är de reella problemen och vad som ska göras åt dem, inte formuleringar som inte betyder någonting och mätningar som döljer fakta. Vi vill t ex att man skapar ett särskilt program för att leta fram arbeten för människor

med psykiska funktionsnedsättningar i Stockholms stad, ett program som måste ha en stark engångssatsning - men sedan bedrivs fortlöpande.

Våra slutsatser över programmet är sammanfattningsvis:

att programmet inte innehåller de förklarande målsättningarna och svarar på varför saker måste göras,

att programmet inte skiljer mellan olika grupper med funktionsnedsättningar,

att formuleringarna under varje punkt är alltför abstrakta och ordvalet för planeringstekniskt,

att uppföljningsvariablerna i alltför grad speglar volymaspekter och mindre fokuserar på det som är viktigt, nämligen innehållet och kvaliteten i det som görs,

att uppföljningsvariablerna med sin utformning i andelstal kommer att kunna dölja problem som kan finnas hos en eller flera grupper med funktionsnedsättning.

Stockholms Dövas Förening

Stockholms Dövas Förenings yttrande daterat den 18 januari 2011 är det samma som lämnats av Hörselskadades Förening i Stockholm och Unga Hörselskadade i Stockholm

Synskadades Riksförbund Stockholms stad (SRF)

SRF Stockholm stads yttrande daterat den 27 december 2010 har i huvudsak följande lydelse.

Övergripande synpunkter

SRF Stockholms Stad välkomnar i stort förslaget till nytt program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Det är positivt att programmet utgår från mänskliga rättigheter och från FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är också bra att den enskilde individens självbestämmande och likställhetsprincipen är centrala delar i programmet. Det gäller även att förslaget till program innehåller en diskussion kring vikten av att behandla pojkar, flickor, kvinnor och män lika. Det är också positivt att mål och indikatorer i programmet ska inordnas i stadens integrerade ledningssystem, ILS.

Däremot anser SRF att vissa modifieringar och tillägg ska göras för att stärka och förtydliga målen i programmet. Vi föreslår därför flera tillägg gällande såväl målformuleringar som indikatorer.

Vidare anser SRF att indikatorerna i programmet ska vara kvantifierbara, såsom att en viss andel av stadens lokaler ska vara tillgängliga, och att det ska finnas tidsangivelser om när indikatorerna ska vara uppfyllda. Det ska så långt som möjligt finnas minst en indikator som mäter huruvida regelverk följs och en som mäter målgruppens upplevelser.

Slutligen anser SRF att det ska utredas hur brukarenkäter ska kunna göras till personer med funktionsnedsättning för att nå så många som möjligt. Enligt SRF:s uppfattning kan handikapporganisationerna spela en mycket viktig roll, både när det gäller utformning av och spridning av brukarenkäter.

Synpunkter på mål och indikatorer

Stadens mål

SRF föreslår att ett nytt förstastycke införs:

En överordnad förutsättning för att målen i programmet ska kunna uppfyllas är att stadens tjänstemän och förtroendevalda får utbildning i programmet och i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Utbildningarna ska anknyta till förvaltningarnas och nämndernas arbetsområden och bestå av en generell del samt en del som visar hur programmet och konventionen kan användas i det dagliga arbetet inom en viss arbetsplats eller inom ett visst ett visst ansvarsområde.

Eventuellt kan en indikator införas:

Senast 2015 ska 80 procent av stadens anställda och förtroendevalda ha genomgått en utbildning om handikappolitiska programmet och FN-konventionen som är relevant för deras arbete i staden eller utifrån ansvarsområde.

1. Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads inne- och utemiljö

SRF föreslår att en ny indikator införs:

Senast 2015 ska hälften av stadens upphandlingar innehålla krav på tillgänglighet och användbarhet. Det gäller även sådan tillgänglighet som berörs i mål 2.

2. Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sinaförutsättningar

Det ska tydligt framgå att det är viktigt att staden tar fram IT-lösningar som gör det möjligt för medborgarna att på ett tillgängligt och säkert sätt kommunicera elektroniskt med staden. Det gäller alla typer av ärenden, såsom socialtjänst, färdtjänst, bygglov, skolval, serveringstillstånd, fjärrvärme, etc.

SRF föreslår att följande lydelse införs i slutet av andra stycket:

Det är även viktigt att staden tar fram tjänster som gör det möjligt för den enskilde att på ett säkert, tillgängligt och användarvänligt sätt kommunicera elektroniskt kring ansökningar och beslut inom stadens alla områden. Den som inte kan kommunicera elektroniskt ska kunna få information på tillgängligt media, enligt den enskildes önskemål

4. Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen

SRF föreslår att ett nytt stycke, med nya indikatorer, införs efter andra stycket om generell kompetens för lärare och skolpersonal som visar på vikten av specialiststöd till elever med funktionsnedsättning:

Elever med funktionsnedsättning ska garanteras det stöd de har rätt till för att uppnå en likvärdig utbildning så att de kan utvecklas så långt som möjligt.

Indikatorer

Alla elever i behov av särskilt stöd ska ha ett åtgärdsprogram.

Alla skolor som uppger att de har en elev med en funktionsnedsättning för vilken

utbildningsförvaltningen har specialpedagogisk resursperson ska senast 2013 ha fått besök av stödresursen avseende den enskilde elevens situation.

Bakgrunden är den undersökning av synskadade elevers möjligheter att få en med andra elever likvärdig utbildning i Stockholms stads skolor, som stadens skolinspektion har gjort och som presenterades i september 2010.

Rapporten visar på flera allvarliga brister, däribland att föräldrar i vissa fall måste trycka på gentemot skolorna för att eleverna ska få det stöd de har rätt till. I rapporten föreslår inspektionen bl.a. att resurspedagogen för synskadade elever på utbildningsförvaltningens skolstödsenhet ska få ta kontakt med föräldrar och skolpersonal när en synskadad elev börjat i en ny skola om föräldrarna godkänner att uppgifter om elevens synskada lämnas till utbildningsförvaltningen.

Valfriheten i skolan

I förslaget till program står följande: "Valfriheten i skolan är lika viktig för barn med funktionsnedsättning som för andra."

Det förekommer att elever med funktionsnedsättning blir nekade att gå i en skola på grund av sin funktionsnedsättning. Därför bör skrivningen förtydligas så att alla elevers lika rätt att välja skola framgår. Vi ser en risk i att nuvarande skrivning kan tolkas så att det endast skulle avse möjligheten att välja olika kurser och ämnen.

5. Allas arbetsförmåga ska tas tillvara

SRF anser att följande mål och indikatorer bör tillföras:

- Staden ska inom ramen för ordinarie rekrytering aktivt söka efter personer med funktionsnedsättning som har lämplig kompetens i syfte att stadens anställda bättre ska avspegla befolkningssammansättningen i Stockholm.
- Staden ska tillgänglighetsanpassa sina lokaler och informationssystem för personer med funktionsnedsättning, så att otillgänglighet inte hindrar personer med funktionsnedsättning från att arbeta inom staden.

Indikatorer

Senast 2013 ska varje nämnd ha tagit fram en handlingsplan kring rekrytering av personer med funktionsnedsättning inom nämnden.

Samtliga nämnder/förvaltningar ska ha inlett anpassningsåtgärder gällande lokaler och informationssystem senast 2013.

SRF:s synpunkter på indikatorernas utformning

användarrelaterade och regeluppföljande indikatorer

SRF anser att varje område, så långt som möjligt, ska ha en indikator som är vad vi här kallar användarinriktad. Användarinriktade indikatorer ska följas upp genom att göra undersökningar om hur personer med funktionsnedsättning upplever Stockholm inom respektive område. Varje område ska också ha en vad vi här kallar regeluppföljande indikator. Dessa indikatorer mäter om staden har uppnått eller blivit bättre på att uppnå gällande lagstiftning, riktlinjer och mål.

Tidsbestämda och kvantifierbara indikatorer

Vi anser också att indikatorerna ska vara tidsbestämda och att det ska finnas mål om hur stor andel av personer med funktionsnedsättning som ska vara mer nöjda eller hur stor del av en verksamhet som ska vara tillgänglig. Exempel: "2013 ska två tredje-

delar av personer med funktionsnedsättning som uppger att de använder Stockholms stads webbplats kunna ta del av och förstå informationen samt kunna interagera med staden elektroniskt."

Brukarenkäter till personer med funktionsnedsättning

Vi ser positivt på att programmet fokuserar kring undersökningar som vänder sig till personer med funktionsnedsättning. Vi anser dock att staden närmare ska utreda vilka möjligheter det finns att göra enkätundersökningar som vänder sig till personer med funktionsnedsättning och att staden ska dra nytta av handikapporganisationerna i samband med brukarenkätundersökningar.

Den bilaga som medföljer programmet och där brukarenkäter nämns anser vi ska utvidgas. Ett avsnitt som belyser vikten av att mycket går att göra med samtycke från den enskilde individen bör införas. Ett exempel på det är Skolinspektionens rapport Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan (2009:6).

Socialstyrelsen har gjort en levnadsnivåundersökning med personer som uppbär insatser med stöd i socialtjänstlagen, SOL (2001:453) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1993:387). Utifrån registeruppgifter har de utsänt enkäter till brukare.

Det är tveksamt om staden kan få tillstånd att ta del av dessa uppgifter. Enligt Karin Flykt som ansvarat för socialstyrelsens rapport har Socialstyrelsen inte gjort någon sekretessprövning i något liknande ärende. Däremot bör möjligheten att biståndsbedömare skulle kunna sända ut enkäter till brukare med deras samtycke utredas.

Vi vill slutligen understryka vikten av att alltid föra en dialog med handikapporganisationerna i samband med utformning av brukarenkätundersökningar. I linje med det resonemang vi för om tillgänglighet och användbarhet under mål 1 och 2 är det t.ex. viktigt att personer med funktionsnedsättning får enkäter i läsbar form och blir kontaktade för att lämna svar i den form som passar varje enskild individ. Handikapporganisationerna kan också i många fall vara behjälpliga med utskick av brukarenkäter till sina medlemmar.

Unga Hörselskadade i Stockholms stad (HiSUS)

HiSUS:s yttrande daterat den 27 januari 2011 är detsamma som lämnats av Hörselskadades Förening i Stockholm och Stockholms Dövas Förening.

Ångestsyndromsällskapet

Ångestsyndromsällskapet yttrande utan datum har i huvudsak följande lydelse.

Ångestsyndromsällskapet har ingenting att erinra mot det remitterade förslaget.

Vi ser med särskild tillfredsställelse att bland exempel på funktionsnedsättningar tas upp även psykiska funktionsnedsättningar eftersom personer med sådana problem, t ex ångestdrabbade, är en grupp som lätt förbises i dessa sammanhang.

RESERVATIONER M.M.

Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden

Reservation anfördes av tjänstgörande ordförande Karin Rågsjö (V) och ledamoten Lars-Åke Henriksson m.fl. (S) enligt följande.

1. Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden beslutar att återremittera förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011 - 2015.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Det är positivt att staden har arbetat så brett och i samverkan med handikapprörelsen för att ta fram det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Vi hade dock gärna sett att staden parallellt hade utbildat förtroendevalda, som ska besluta om programförslaget, i den nya FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar som har varit vägledande för programarbetet.

Vi menar att indikatorn om Stockholms stads inne- och utemiljö ytterligare behöver förtydligas. Detta gäller i synnerhet enkelt avhjälpna hinder där en tydlig mätmetod behövs. Vi vill också se en indikator som mäter andel möteslokaler, samlingslokaler och skolaulor med fungerade hörselteknisk utrustning. Till detta kommer att det inte är tillräckligt med den indikator som föreslås under mål 4 om utbildning. Den är för allmän och behöver ersättas eller kompletteras med en specificerad indikator. Även under mål 5 om bostad finns endast en indikator. Där anser vi att en indikator som till exempel visar väntetider för att få en bostad med särskild service skulle behövas.

Det finns viktiga förtjänster med förslaget när det gäller anpassningen till stadens ledningssystem, ambitionen att konkretisera målen och att lyfta fram de resultat som ska uppnås. Hur indikatorer och uppföljningsmetoder utformas kommer dock att vara avgörande för tilltron till utvärderingen, eftersom en kritik har funnits den senaste mandatperioden mot mätningen av måluppfyllelsen i stadens budgetdokument.

Ett avgörande perspektiv som berörs allför lite i programmet är jämställdheten. Därmed bör även FN:s konvention om kvinnors rättigheter ingå som ett av de vägledande styrdokument. Som en konsekvens behöver indikatorerna formuleras så att de speglar situationen för såväl flickor/kvinnor som pojkar/män. Ett genusperspektiv kan också synliggöra behovet av att lyfta fram andra mål, exempelvis mot våld i nära relationer.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Marie Ljungberg Schött m.fl. (M), ledamoten Lena Kling (FP) och ledamoten Dikran Dison (KD) enligt följande.

Det innevarande handikappolitiska programmet har löpt ut. Det är därför både viktigt och glädjande att ett nytt program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning kommer på plats. Programmet tar utgångspunkt i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Sverige nu har förbundit sig att efterleva. Det är också bra att programmet använder en riktig terminologi.

För att Stockholm ska fortsätta att utvecklas till en tillgänglig stad krävs att programmet innehåller tydliga mål och aktiviteter som är mätbara. Det nya programmet är därför mera konkret och kan därför utvärderas.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Stefan Nilsson (MP) enligt följande.

Det är bra att det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning tagits fram i samarbete med stadens förvaltningar och bolag samt handikapporganisationer och att det tar sin utgångspunkt i FN-konventionen. Mycket positivt, inte minst för att programmet ska få reell betydelse, är att programmet görs till en del av stadens styrdokument och ska ingå i det integrerade ledningssystemet, ILS. Det är av yttersta vikt att alla berörda - nämnder, förvaltningar och bolag - tar till sig de nya målen, liksom att målen sätts högt och höjs efterhand.

Fastighetsnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Jakop Dalunde m.fl. (MP), Bengt Sandberg m.fl. (S) Mattias Ericson (V) enligt följande.

1 Fastighetsnämnden beslutar att återremittera förslaget till program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011 – 2015 samt därutöver anför följande.

Det är positivt att staden har arbetat så brett och i samverkan med handikapprörelsen för att ta fram det nya programmet för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Vi hade dock gärna sett att staden parallellt hade utbildat förtroendevalda, som ska besluta om programförslaget, i den nya FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar som har varit vägledande för programarbetet.

Vi menar att indikatorn om Stockholms stads inne- och utemiljö ytterligare behöver förtydligas. Detta gäller i synnerhet enkelt avhjälpta hinder där en tydlig mätmetod behövs. Vi vill också se en indikator som mäter andel möteslokaler, samlingslokaler och skolaulor med fungerade hörselteknisk utrustning. Till detta kommer att det inte är tillräckligt med den indikator som föreslås under mål 4 om utbildning. Den är för allmän och behöver ersättas eller kompletteras med en specificerad indikator. Även under mål 5 om bostad finns endast en indikator. Där anser vi att en indikator som till exempel visar väntetider för att få en bostad med särskild service skulle behövas.

Det finns viktiga förtjänster med förslaget när det gäller anpassningen till stadens ledningssystem, ambitionen att konkretisera målen och att lyfta fram de resultat som ska uppnås. Hur indikatorer och uppföljningsmetoder utformas kommer dock att vara avgörande för tilltron till utvärderingen, eftersom en kritik har funnits den senaste mandatperioden mot mätningen av måluppfyllelsen i stadens budgetdokument.

Ett avgörande perspektiv som berörs allför lite i programmet är jämställdheten. Därmed bör även FN:s konvention om kvinnors rättigheter ingå som ett av de vägledande styrdokument. Som en konsekvens behöver indikatorerna formuleras så att de speglar situationen för såväl flickor/kvinnor som pojkar/män. Ett genusperspektiv kan också synliggöra behovet av att lyfta fram andra mål, exempelvis mot våld i nära relationer.

Idrottsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Åsa Jernberg (MP) och Mehdi Oguzsoy (V) enligt följande.

Det är glädjande att ett nytt program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning finns framtaget och att programmet ska utgöra ett av stadens styrdokument samt ingå i stadens integrerade ledningssystem. Därtill är det positivt att handikapprollen har varit delaktig i arbetet.

Värt att notera är dock att barn har saknats bland de representanter som tagit fram programmet, vilket är beklagligt. Barnkonventionen fastslår tydligt barns rätt till delaktighet och att göra sin röst hörd. Om barn med funktionsnedsättning hade givits möjlighet att delta i arbetet hade staden med större säkerhet kunnat förvissa sig om att programmet innehåller rätt prioriteringar sett ur barnets perspektiv.

Kulturnämnden

Reservation anfördes av vice ordförande Ann Mari Engel (V), Mats Berglund (MP) samt Anna Greta Leijon m.fl. (S) enligt följande.

1. att i huvudsak bifalla förvaltningens förslag till remissvar
2. att därutöver framföra följande

Vi instämmer i de värdefulla synpunkter och förslag till kompletteringar av programmet som kulturförvaltningen och handikapprådet har lyft fram i tjänsteutlåtandet. Att inte ens programprocessen för ett program om delaktighet för personer med funktionsnedsättning uppfyller rimliga krav för urval av handikapporganisationer och tillgängliga handlingar visar att Stockholms stad har mycket kvar att lära inom tillgänglighetsområdet.

Inför den politiska remissomgången som nu är i full gång, hade vi gärna sett att staden utbildat de politiskt förtroendevalda om FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar, som har varit vägledande för hela programarbetet.

Ett avgörande perspektiv som berörs för lite i programmet är jämställdhet.

Vi anser att FN:s konvention om kvinnors rättigheter ska tillföras som ett vägledande styrdokument. Som en konsekvens behöver indikatorerna formuleras så att de speglar situationen för såväl flickor/kvinnor som pojkar/män. Hur indikatorer och uppföljningsmetoder utformas kommer att betyda mycket för tilltron till utvärderingen, eftersom en kritik har funnits den senaste mandatperioden mot mätningen av måluppfyllelsen i stadens budgetdokument.

För att programmet ska kunna realiserats krävs resurser för implementeringen.

Det är bra att tillgänglighetsarbetet integreras i ordinarie verksamhet, men starkt oroande att de 100 mnkr årligen i tillgänglighetsmedel som har funnits i tio års tid har halverats i 2011 års budget. Vi delar förvaltningens uppfattning att de extra medel som kulturnämnden har fått från den centrala potten har varit ovärderliga och förutsätter att de kan sökas även fortsättningsvis.

Stadsbyggnadsnämnden

Reservation anfördes av Elina Åberg m.fl. (MP) enligt följande.

att som svar på remissen överlämna kontorets utlåtande till kommunstyrelsen samt att vidare anföra följande:

Förslaget till program är väl bearbetat och med goda intentioner. Men efter misslyckandet med ambitionen att göra Stockholm till världens mest tillgängliga huvudstad 2010, så behöver staden vidta konkretare åtgärder för att återskapa trovärdigheten för stadens förmåga att implementera och förverkliga sådana här program.

Programmet behöver kompletteras med delmål för tillgänglighetsarbetet.

Ett mycket viktigt delområde inom arbetet med en tillgängligare stad är, att bereda funktionsnedsatta, som vill och kan arbeta, möjligheter att på lika villkor som alla andra erhålla och utöva ett arbete.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Tomas Rudin m.fl. (S) enligt följande.

Det är positivt att Staden fortsätter att prioritera tillgänglighet. Ambitionen ska vara att Stockholm är en öppen, levande och inbjudande stad för alla stockholmare, en stad där den fysiska miljön är tillåtande istället för begränsande. För att en sådan ambition ska bli verklighet krävs både politisk handling och ordentlig uppföljning.

Tillgänglighet är i kvantitativa mått är enkel att mäta, de fysiska hindren är många. När det gäller kvaliteten i tillgängligheten är det svårare då det många gånger handlar om människors upplevelser av de fysiska rummen i vår stad. Kvalitativa indikatorer av

slaget ”Andel personer med funktionsnedsättning som upplever att stadens inne- och utemiljö är tillgänglig och användbar” är därför otroligt viktiga om Staden ska kunna utvärdera arbetet för ett tillgängligt Stockholm.

Givetvis ska Staden eftersträva att gällande byggregler för inne- och utemiljö uppfylls, men vi vill också understryka vikten av att Stockholm inte bara anpassar sig till gällande lagar och regler utan också vågar gå före. Vår stad växer mycket och snabbt, nya områden planeras och kollektivtrafiken måste utvecklas och byggas ut. Det ger Staden möjligheter att redan från början planera för tillgänglighet. Tillgänglighetsperspektivet måste vara tydligt genom hela plan- och byggnadsprocessen, från början till slut.

Trafik- och renhållningsnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Emilia Hagberg m.fl. (MP) enligt följande.

1. Som svar på remissen överlämnas kontorets utlåtande till kommunstyrelsen, därutöver anføres följande:

Förslaget till program är väl bearbetat och med goda intentioner.

Men efter misslyckandet med ambitionen att göra Stockholm till världens mest tillgängliga huvudstad 2010, så behöver staden vidta konkretare åtgärder för att åter skapa trovärdigheten för stadens förmåga att implementera och förverkliga sådana här program.

Programmet behöver kompletteras med delmål för tillgänglighetsarbetet.

Ett mycket viktigt delområde inom arbetet med en tillgängligare stad är, att bereda funktionshindrade, som vill och kan arbeta, möjligheter att på lika villkor som alla andra erhålla och utöva ett arbete.

En åtgärd skulle kunna vara att Stockholms stad, på alla sina egna arbetsplatser, t.ex. för var tjugonde anställd, räknat på antalet anställda som arbetar på samma geografiskt belägna arbetsställe (t.ex. förvaltningsbyggnader, skolor, äldreboenden m.fl.), ska skapa en arbetsplats för en funktionshindrad.

Respektive förvaltning eller bolag kan själv avgöra, efter behov och tillgång, vilken form av anpassad arbetsplats som man vill skapa. För respektive synskadade, rullstolsburna, osv.

På detta sätt visar Stockholms stad att man tar frågan på allvar. Stockholms stad kan dessutom utmana andra större arbetsgivare i Stockholm att åstadkomma samma möjligheter även för funktionshindrade till ett meningsfullt arbetsliv.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Jan Valeskog m.fl. (S) och Per Olsson m.fl. (MP) enligt följande.

- Att delvis besluta enligt förvaltningens förslag
- Att därutöver anföra

Det har tagit alldeles för lång tid att få fart på tillgänglighetsarbetet i Stockholm Stad. Den moderatledda alliansen har varit påtagligt ointresserade av frågorna, vilket bevisas att nästan ingenting hände åren 2006-2010. Stockholm missade därmed sitt eget mål om att vara världens mest tillgängliga huvudstad 2010.

Tillgänglighet handlar inte bara om att ta sig in i lokaler utan att kunna ta till sig det som sägs i lokalerna. Särskilt viktigt blir det här i skolans värld. Därför måste också akustik vara en del tillgänglighetsanpassningen av lokaler och en del av stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Att det nya programmet görs till en del av stadens styrdokument och ska ingå i det integrerade ledningssystemet, ILS, är mycket bra. Det är bara med tydlig styrning och gemensamma insatser som Stockholm blir en verkligt tillgänglig stad.

Reservation anfördes av Måns Almqvist (V) enligt följande.

1. I huvudsak bifalla förvaltningens förslag till remissvar
2. Därutöver framföra följande

Vi delar uppfattningen att det är bra att programmet har tagits fram i bred samverkan med handikapporganisationerna. Inför den politiska remissomgången hade vi gärna också sett att staden utbildat de politiskt förtroendevalda om FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar, som har varit vägledande för hela programarbetet.

Vi vill också framhålla jämställdhetsperspektivet som berörs för lite i programmet. För att lyfta fram kommunens skyldigheter i det avseendet bör FN:s konvention om kvinnors rättigheter tillföras som vägledande styrdokument. Indikatorerna bör också formuleras så att de speglar situationen för såväl flickor/kvinnor som pojkar/män. Hur indikatorer och uppföljningsmetoder utformas betyder mycket för tilltron till utvärderingen av programmet.

I likhet med Kommunstyrelsens handikappråd (KH) vill vi framhålla att begreppet tillgänglighet även ska innefatta delaktighet, vilket är särskilt viktigt för psykiskt funktionsnedsatta. Vi instämmer i KHR:s uppfattning att indikatorerna så långt det är möjligt både bör mäta om regelverket följs och målgruppens upplevelser. I likhet med rådet vill vi tillföra en mening och en ny indikator som visar på vikten av specialstöd till elever med funktionsnedsättning:

Ny mening

Flickor och pojkar med funktionsnedsättningar måste garanteras det stöd de har rätt till för att uppnå en likvärdig utbildning med andra elever”

Ny indikator

Alla skolor som uppger att de har en elev med en funktionsnedsättning för vilken utbildningsförvaltningen har specialpedagogisk resursperson ska senast 2013 ha fått besök av stödresursen avseende den enskilde elevens situation.

För att programmet ska kunna realiseras krävs också resurser för implementeringen. Det är bra att tillgänglighetsarbetet integreras i ordinarie verksamhet enligt beslut i kommunfullmäktige, men starkt oroande att de 100 mnkr årligen i tillgänglighetsmedel som har funnits i tio års tid har halverats i 2011 års budget.

Södermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Gunnar Ågren (V), Anders Göransson m.fl. (S) och Erik Malm m.fl. (MP) enligt följande.

Det är angeläget att ett program tas fram för delaktighet. Det finns skäl att instämma i handikapprådets synpunkt att programmet bör formuleras om till att gälla delaktighet och rättigheter. Människor med funktionsnedsättning drabbas idag av onödig ohälsa om inte sammanhänger med det ursprungliga funktionshindret utan orsakas av bristande inflytande och bristande tillgång till samhällsresurser.